

Gündelik Hayatın Sosyolojisi: Toplumsal Hafıza ve Anılar

Arif AKBAŞ*

ÖZ

Bu makale, toplumsal hafızanın gündelik yaşam içinde nasıl şekillendiğini ve kolektif anıların nasıl aktarıldığını incelemektedir. Toplumsal hafıza, günlük yaşamın ritüelleri, semboller ve toplumsal pratikler aracılığıyla inşa edilmektedir. Araştırma, betimleyici nitel yöntemi kullanarak, bu hafızanın nesiller arası aktarımını ve sürekliliğini analiz etmektedir. Bulgular, gündelik yaşamda sembollerin ve ritüellerin anlam üretme süreçlerinde merkezi bir rol oynadığını ve toplumsal hafızanın kolektif kimlik inşasına katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu hafızanın dayanışma ve toplumsal bağları güçlendirme işlevi de vurgulanmıştır. Toplumsal hafızanın korunması ve gelecek nesillere aktarılması süreci, özellikle kültürel ritüellerin sürekliliği ve toplumsal belleğin güçlendirilmesi açısından önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışma, toplumsal hafızanın korunması ve sürdürülebilirliğine dair önemli çıkarımlar sunarak, sosyolojik anlamda toplumsal yapının şekillenmesindeki rolünü ele almaktadır. Konuyla ilgili olarak; “Ritüelsel Kolektif Bellek Teorisi” (R-KBT) önerilmiştir. Bu teori, toplumsal hafızanın yalnızca bireyler arasındaki bilgi aktarımından ibaret olmadığını bununla birlikte günlük ritüellerin, sembollerin ve kolektif pratiklerin hafızayı canlı tutan dinamik süreçler olduğunu savunur. Gündelik ritüeller ve sembolik eylemler, toplumsal hafızanın korunmasını ve nesilden nesile aktarılmasını sağlayan araçlar olarak işlev görür. Bu süreç, toplumların kimliklerini yeniden üretmeleri ve kültürel sürekliliği sağlamaları açısından hayati bir öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Gündelik Hayat Sosyolojisi, Çalışma Sosyolojisi, Toplumsal Hafıza, Toplumsal Anı, Mnemonik Topluluklar, Sosyolojik Perspektif, Kişisel Olmayan Yönler.

Başvuru / Kabul: 31 Mayıs 2025 / 04 Temmuz 2025

Atıf: Akbaş, A. (2025). Gündelik Hayatın Sosyolojisi: Toplumsal Hafıza ve Anılar, *HABITUS Toplumbilim Dergisi*, Toplumsal Tedkikler Özel Sayısı, 225-260.

Sociology of Everyday Life: Social Memory and Memories

ABSTRACT

This article examines how social memory is shaped within everyday life and how collective memories are transmitted across generations. Social memory is constructed through the rituals, symbols, and social practices of daily life. Using a descriptive qualitative method, the research analyzes the intergenerational transmission and continuity of this memory. The findings reveal that symbols and rituals play a central role in meaning-making processes in everyday life and contribute to the construction of collective identity. Additionally, the study highlights the function of social memory in strengthening solidarity and social bonds. The preservation and transmission of social memory to future generations hold significant importance, particularly in ensuring the continuity of cultural rituals and reinforcing social consciousness. This study offers key insights into the preservation and sustainability of social memory, emphasizing its role in shaping the social structure from a sociological perspective. In this context, the “Ritualistic Collective Memory Theory” (R-CMT) has been proposed. This theory argues that social memory is not merely the transfer of information between individuals but is sustained through dynamic processes involving daily rituals, symbols, and collective practices. Everyday rituals and

*Dr. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı, Sivas/Türkiye. E-mail: aakbas@cumhuriyet.edu.tr, ORCID Numarası: [0000-0002-8480-4350](https://orcid.org/0000-0002-8480-4350), ROR ID: <https://ror.org/04f81fm77>

symbolic actions function as mechanisms that preserve and transmit social memory across generations. This process is crucial for societies in reproducing their identities and ensuring cultural continuity.

Keywords: Everyday Life Sociology, Sociology of Work, Social Memory, Collective Remembrance, Mnemonic Communities, Sociological Perspective, Impersonal Aspects.

Received / Accepted: 31 May 2025 / 04 July 2025

Citation: Akbaş, A. (2025). Sociology of Everyday Life: Social Memory and Memories, *HABITUS Journal of Sociology*, Social Studies Special Issue, 225-260.

GİRİŞ

Gündelik hayat, bireylerin toplumsal bağlamda etkileşimde bulunduğu, toplumsal ilişkilerin ve kültürel pratiklerin şekillendiği bir alan olarak toplumsal hafızanın inşasında merkezi bir rol oynamaktadır. Toplumsal hafıza, yalnızca geçmişin bireysel hatıralarından ibaret olmayıp, kolektif bir bilinç biçiminde, ritüeller, semboller ve toplumsal pratikler aracılığıyla toplumun kültürel yapısını ilaveten kimliğini sürdüren dinamik bir süreçtir. Gündelik yaşamın bu hafızayı nasıl inşa ettiği, nasıl aktarıldığı, ne cihetle nesiller arası bir sürekliliği sağladığı, sosyolojik bir perspektiften anlaşılmasına çalışıldığında, toplumsal yapının ve kültürel sürekliliğin temellerini atmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, toplumsal hafızanın gündelik yaşam içindeki işlevini ve kolektif anıların nasıl aktarıldığını derinlemesine incelemektir. Toplumsal hafızayı, bir toplumun geçmişten geleceğe taşıdığı kültürel mirası, sembolik ve ritüelistik pratikleri şekillendirir. Bu evre, toplumsal bağların güçlenmesine ve kimliklerin yeniden üretilmesine katkıda bulunur. Dolayısıyla, toplumsal hafızanın korunması ve sürekliliği, yalnızca bireysel hatıraların birikimi değil, toplumların ortak değerlerini/ kimliklerini nesilden nesile aktarmalarını sağlayan kolektif bir süreçtir.

Yöntem

Bu çalışma, toplumsal hafızanın kuşaklar arası aktarım süreçlerini incelemek amacıyla betimleyici nitel araştırma yöntemi kullanılarak tasarlanmıştır. Betimleyici nitel yöntem, araştırma konusunun doğal bağlamı içinde titizlikle anlaşılmasını hedefler (Yıldırım ve Şimşek 2018). Çalışmada, herhangi bir nicel ölçüm ya da istatistiksel analiz yerine, kavramsal çözümlene, örüntü belirleme ve teorik model geliştirme süreçlerine dayalı olarak tümevarımcı bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu çerçevede, çalışmanın kuramsal temelini oluşturacak şekilde “Ritüelsel Kolektif Bellek Teorisi (R-KBT)” geliştirilmiştir. Bu teori, bireysel hafıza süreçlerinden ziyade, toplumun ritüel temelli kolektif pratikleri (örneğin anma törenleri, dini bayramlar, aile içi kuşaklar arası aktarımlar, semboller ve gündelik alışkanlıklar) aracılığıyla hafızanın nasıl üretildiğini ve yeniden üretildiğini açıklamayı amaçlamaktadır.

Veri kaynağı olarak, ikincil nitelikteki metinler, sembolik ritüel örnekleri, kültürel anlatılar ve sosyolojik arşiv belgeleri esas alınmıştır. Bu belgeler arasında yerel medya içerikleri, müze küratörlük metinleri, toplumsal hafızayı yansıtan belgesel anlatıları ve aile geleneklerini konu alan kültürel çözümleme metinleri bulunmaktadır. Nitel veri desenlerinden belgesel tarama ve kavramsal içerik çözümlemesi kullanılarak hem tarihsel hem güncel örnekler üzerinden ritüel-temelli bellek üretimi haritalanmıştır. Ayrıca, teorik örnek olay yöntemi çerçevesinde, belirli bir kolektif belleğin aktarım süreçlerine dair iki özgün vaka analiz edilmiştir. Bu sayede, geliştirilen teori yalnızca kuramsal bir öneri olmaktan çıkarılarak, ampirik örneklerle desteklenmiş bir açıklama modeline dönüştürülmüştür.

Teorik Çerçeve ve Alanyazın

Gündelik hayat sosyolojisi, sosyolojinin bir alt dalıdır ve günlük yaşamın sosyal dinamiklerini, ilişkilerini, yapılarını artı pratiklerini incelemeyi amaçlar. Bu disiplin, insanların günlük yaşamlarında karşılaştıkları sosyal normları, rolleri, etkileşimleri ve sosyal yapıları anlamak için genellikle mikro düzeyde çalışır. Gündelik hayat sosyolojisi; bireylerin günlük rutinlerini, alışkanlıklarını, iletişim biçimlerini, toplumsal rollerini ve toplumsal kurallara uyumlarını araştırır. Bu disiplin, insanların sosyal ortamlarında nasıl davrandıklarını ve etkileşime girdiklerini anlamak için gözlem, mülakatlar, odak grupları, diğer nitel araştırma yöntemlerini kullanır (Kalekin-Fishman 2013: 714-732). Ayrıca, gündelik hayat sosyolojisi, günlük yaşamın yapısal unsurları ile bu unsurların toplumsal eşitsizlikler, cinsiyet rolleri, kültürel farklılıklar ve güç ilişkileri gibi daha geniş sosyal süreçlerle nasıl ilişkilendirildiğini de inceleyebilir. Gündelik hayat sosyolojisi, insanların günlük etkileşimlerinin nasıl toplumsal normlar ve değerler tarafından şekillendirildiğini, hangi keyfiyetle sosyal rolleri kabul ettiklerini veya reddettiklerini, grup kimliğinin nasıl oluşturulduğunu ve korunduğunu, günlük yaşamın sürdürülmesi için mezkûr olduğu vechile sosyal/ kültürel pratiklerin gerekli olduğunu araştırır. Bu disiplin, günlük yaşamın sosyal yapılarını anlamaya çalışırken; rutin, alışkanlık, toplumsal kontrol, toplumsal normlar, etkileşim, rol, statü, sosyalizasyon ve günlük yaşamın dramaturjisi gibi temel kavramlara odaklanır. Gündelik hayat sosyolojisi, toplumsal değişim ve dönüşüm süreçlerinin ne surette günlük yaşam pratiklerini etkilediğini de ele alır ve sosyal değişimlerin günlük hayata nasıl yansıdığını inceler (Karp 2016: 24-26).

Günlük hayat sosyolojisi, sembolik etkileşimcilik, dramaturji, fenomenoloji, etnometodoloji ve varoluşçu sosyoloji gibi geniş bir mikro bakış açısını kapsar. Bu çeşitli alt alanları, sosyal etkileşimin incelenmesine birleşik bir yaklaşım sağlayan temel temaları

tartışmaktadır. Günlük hayat sosyolojisinin tarihsel gelişimini, bu değişen teorik hareketi şekillendiren bireyleri, fikirleri ve çevresel bağlamı özetlemektedir. Günlük hayat sosyolojisinde üç önemli çağdaş gelişme vardır: Varoluşçu sosyoloji, duyguların sosyolojisi ve konuşma analizi. Günlük hayat sosyolojisi, etkisi sadece kendi alanıyla sınırlı kalmayıp büyük teorisyenleri çeşitli mikro-makro sentezler oluşturmaya teşvik etmiştir. Bu sentezler günlük hayat temalarıyla yakından ilişkilidir (Adler 1987: 217). Günlük hayat sosyolojisi, sosyal etkileşimin ve yaşamın günlük pratiklerinin incelenmesine odaklanan bir alan olarak dikkat çeker. Epistemolojik olarak, günlük hayat sosyolojisi, sosyal olguların anlamını anlamak için bireylerin deneyimlerine ve algılarına odaklanır. Bu bakış açısı, insanların günlük yaşamlarını nasıl deneyimlediğini, anlamlandırdığını ve şekillendirdiğini anlamak için içgörüler ve kişisel tecrübelerin önemini vurgular. Yaklaşım, toplumsal yapıların ve kurumların arka planda bırakıldığı, bireylerin günlük etkileşimlerine ve deneyimlerine odaklanan bir perspektif sunar. Günlük hayat sosyolojisi, bireylerin iç dünyalarını ve sosyal etkileşimlerini anlamak için fenomenolojik ile sembolik etkileşimcilik gibi teorik çerçeveleri kullanırken; müşevvik olarak toplumsal yapının bireylerin günlük hayatlarını ne cihetle etkilediğini anlamak için yapısal analizleri de içerir. Bu şekilde, günlük hayat sosyolojisi hem bireylerin hem de toplumun yaşamın anlamını ne surette inşa ettiğini anlamak için bir köprü oluşturur (Maffesoli 1989: 1-16).

Gündelik hayatın sosyolojisi, sosyal etkileşimin ve günlük yaşam pratiklerinin incelenmesine odaklanan bir alan olarak tanımlanır. Bu alandaki çalışmalar, bireylerin günlük hayatlarını şekillendiren sosyal yapıları, normları ve ilişkileri anlamaya yöneliktir. Toplumsal hafıza ve anı, gündelik hayatın sosyolojisi içinde önemli bir konu olarak ele alınır. Toplumsal hafıza, bir toplumun geçmiş olayları, deneyimleri ve kültürel mirasıyla ilgili paylaşılan inançlar, değerler yahut anıları ifade eder. Bu, toplumun bir arada tutan unsurlarından biridir ve insanların kimliklerini/toplumsal bağlarını güçlendirir. Anılar ise bireylerin kişisel deneyimlerinin, duygularının ve anlamlandırmalarının bir tür yansımasıdır. Bireylerin geçmiş deneyimlerine dayanarak kendi hikâyelerini oluşturması ve toplumla bağlarını kurması önemlidir. Gündelik hayatın sosyolojisinde, toplumsal hafıza ve anının incelenmesi, bireylerin günlük yaşamlarını ve sosyal ilişkilerini anlamak için değerlidir. Toplumsal hafıza ve anılar, bireylerin kimliklerini ve toplumsal ilişkilerini nasıl şekillendirdiğini anlamak için de kullanılır. Bu çalışmalar, insanların geçmiş deneyimlerini nasıl hatırladıklarını, anılarını nasıl inşa ettiklerini ve toplumla nasıl paylaştıklarını anlamak için çeşitli yöntemler ve teoriler kullanır. Gündelik hayatın sosyolojisinde toplumsal hafıza ve anı, insanların geçmişle olan ilişkilerini,

bu ilişkilerin günlük yaşamlarına olan etkilerini anlamak için önemli bir perspektif sunar. Hem de toplumsal yapıları, kimlikleri ve ilişkileri anlamak için değerli bir katkı sağlar (Zerubavel 1996: 283-299).

Toplumsal hafıza ve anı, sosyal bilimlerin önemli bir konusu olarak karşımıza çıkar. Bu kavramlar, bireylerin ve toplumların geçmişi nasıl hatırladığı, bu hatıraların nasıl korunduğu ve aktarıldığı üzerine odaklanır. Toplumsal hafıza, toplumun kolektif olarak geçmişi nasıl anımsadığı ve paylaştığıdır. Anı ise, bireylerin kişisel olarak yaşadığı deneyimlerin hatırlanması ve aktarılmasıdır. Toplumsal hafıza, bir toplumun geçmişini ve kimliğini oluşturan önemli bir unsurdur. Toplumların tarih boyunca yaşadığı olaylar, kültürel miraslar ve deneyimler, toplumsal hafızanın temelini oluşturur. Bu hafıza, bir toplumun değerlerini, inançlarını ve kimliğini şekillendirir. Toplumun ortak bir geçmişi olduğunu hissetmesini sağlar ve sosyal bağları güçlendirir (Hui 2017: 307-325). Anı başka bir anlamda bireylerin kişisel deneyimlerinin kaydedilmesi ve hatırlanması sürecidir. Bireylerin yaşadığı olaylar, duyguları ve ilişkileri, onların kimliklerini/ dünyaya bakış açılarını şekillendirir. Anılar, bireylerin geçmişle bağ kurmalarını ve kimliklerini anlamalarını sağlar. Mezkûr şekilde, anılar insanların birbirleriyle bağ kurmalarına ve empati kurmalarına katkı yapar. Toplumsal hafıza ve anı, birbirleriyle yakından ilişkilidir. Bireylerin kişisel anıları, genellikle toplumsal hafızanın bir parçası haline gelir ve böylece toplumun ortak hafızasını oluşturur. Örneğin, tarihi olaylar ve toplumsal değişimler, bireylerin kişisel deneyimlerini etkiler. Toplumun ortak hafızasını oluşturur. Toplumsal hafıza ile anı, toplumların geçmişi anlamalarına ve geleceği şekillendirmelerine yardımcı olur. Geçmişteki hatalardan ders çıkarılmasını sağlar ve toplumların birlikte ilerlemesine katkıda bulunur. Ayrıca, kültürel mirasların korunmasına ve aktarılmasına da yardımcı olur. Toplumsal hafıza ve anı, sosyal bilimlerin önemli bir konusunu oluşturur. Bu kavramlar, toplumların geçmişi nasıl hatırladığı, bu hatıraların nasıl korunduğu ve aktarıldığı üzerine özgün bir anlayış sağlar (Van der Kooij 2012: 1763-1772).

Toplumsal hafıza ve anı, çalışma sosyolojisi açısından önemli konulardır. Çünkü işyerindeki deneyimler ve etkileşimler, bireyler ile toplumun çalışma hayatını nasıl algıladığı yahut şekillendirdiği üzerinde derin bir etkiye sahiptir. İşyerindeki anılar, bireylerin iş deneyimlerini, ilişkilerini ve kimliklerini etkilerken, toplumsal hafıza ise işyerindeki kültürel mirası ve geçmişi temsil eder. Bir işyerindeki toplumsal hafıza, o işyerinin geçmişte yaşadığı olaylar, kazanılan tecrübeler, kurumsal kültür ve değerler gibi unsurları içerir. Bu hafıza, işyerinin kimliğini belirler ve çalışanlar arasında bir bağ oluşturur. Örneğin, bir işyerindeki başarılı projeler veya kriz dönemlerinde alınan önlemler, çalışanların ortak hafızasını oluşturur

ve gelecekteki kararları şekillendirir. İşyerindeki anılar ise, bireylerin kişisel deneyimlerini ve duygularını yansıtır. İyi veya kötü iş deneyimleri, başarılar, başarısızlıklar, iş arkadaşlarıyla yaşanan ilişkiler ve liderlik tarzları, çalışanların işyerine yönelik tutumlarını ve davranışlarını etkiler (Coser 1992: 365-373). Örneğin, bir çalışanın yaşadığı olumsuz bir deneyim, işyerine karşı güvensizlik veya motivasyon eksikliği gibi sonuçlara yol açabilir. Çalışma sosyolojisi bağlamında toplumsal hafıza ve anı, işyerindeki sosyal ilişkileri, liderlik tarzlarını, kurumsal kültürü, çalışanların motivasyonunu anlamak için önemlidir. Bu kavramlar, işyerindeki sosyal dinamikleri ve organizasyonel davranışları açıklamaya yardımcı olur. Ayrıca, geçmişteki deneyimlerden ders çıkararak işyerinde verimliliği artırmak ve çalışanların refahını iyileştirmek için stratejiler geliştirmeye de katkıda bulunurlar. Çalışma sosyolojisi bağlamında toplumsal hafıza ve anı, işyerindeki sosyal süreçlerin ve organizasyonel davranışların anlaşılmasına katkıda bulunan önemli kavramlardır. Bu kavramlar, işyerindeki kültürel mirasın ve bireysel deneyimlerin iş performansı ile çalışan refahı üzerindeki etkilerini değerlendirmek için kullanılır (Olick 1998: 105-140).

“Mnemonik Topluluklar” terimi, toplumların veya grupların bir araya gelerek ortak bir hafıza oluşturduğu, geçmiş deneyimleri hatırlayıp aktardığı ve kültürel kimliklerini koruduğu sosyal yapıları ifade eder. “Mnemonik” kelimesi, hafızayla ilgili veya hatırlatıcı anlamına gelirken, “topluluklar” ise belirli bir amaç veya kimlik etrafında bir araya gelen insanları ifade eder. Bu tür topluluklar genellikle belirli bir coğrafi bölgeye veya kültürel geçmişe dayanan ortak deneyimlere sahip insanlardan oluşur. Örneğin, bir kasaba veya köyde yaşayan insanlar, o topluluğun tarihini, geleneklerini ve önemli olaylarını paylaşarak bir mnemonik topluluk oluşturabilirler (Coraiola 2018: 45-68). Bu topluluklar, geçmişteki deneyimlerini hatırlamak, gelecek nesillere aktarmak ve kimliklerini korumak için düzenli olarak toplanabilirler. Mnemonik topluluklar, sadece coğrafi bağlamda değil mütemediyen ortak bir meslek, etnik köken, dini inanç veya başka bir ortak özellik etrafında bir araya gelen insanlardan da oluşabilir. Örneğin, bir meslek grubu içindeki insanlar, mesleki bilgi ve deneyimlerini paylaşarak bir mnemonik topluluk oluşturabilirler. Benzer şekilde, belirli bir etnik gruba mensup insanlar, kültürel gelenekleri, dil ve ritüelleri paylaşarak bir mnemonik topluluk oluşturabilirler. Mnemonik topluluklar, sosyal bağları güçlendirir, bireylerin aidiyet duygusunu artırır ve kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunur. Bu topluluklar, ortak hafıza oluşturarak toplumsal bir bağ ve dayanışma duygusu yaratır ve üyelerin birbirleriyle etkileşimini güçlendirir. Ayrıca, geçmiş deneyimlerin ve bilgilerin nesilden nesile aktarılmasını sağlayarak kültürel devamlılığı sağlarlar. “Mnemonik topluluklar” terimi, insanların ortak bir hafıza

oluşturarak kimliklerini korudukları ve kültürel mirası aktardıkları sosyal yapıları tanımlar. Bu topluluklar, belirli bir coğrafi bölgeye, mesleğe, etnik kökene veya başka ortak özelliklere dayalı olarak oluşabilir ve sosyal bağları güçlendirirken kültürel devamlılığı da sağlarlar (Wertsch 2011: 37-48).

Toplumsal hafıza ve anıların nesilden nesile aktarılması hem sosyolojik hem de psikolojik açıdan özenle incelenebilecek önemli bir konudur. Toplumsal hafıza ve anılar, bir toplumun veya kültürün kolektif bilincini oluşturur. Bu, o toplumun geçmişten gelen deneyimlerinin, değerlerinin ve inançlarının bir yansımasıdır. Toplumsal hafıza, genellikle semboller, ritüeller, anıtlar, gelenekler ve diğer sosyal pratikler aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılır. Sosyolojik olarak, toplumsal hafıza ve anıların nesilden nesile aktarılması, sosyalizasyon sürecinin önemli bir parçasıdır. Çocuklar aileleri, okulları, dini kurumları ve diğer toplumsal kurumlar aracılığıyla toplumlarının hafızasını öğrenirler. Bu süreç, bireylerin toplumsal kimliklerini ve aidiyet duygularını şekillendirir. Ayrıca, toplumsal hafıza ve anılar, toplum içinde birleştirici bir güç olarak işlev görür. Ortak bir geçmişe dayanan paylaşılan anılar, insanları bir araya getirir ve toplumsal dayanışma duygusunu güçlendirir. Bu, toplumun birlik ve beraberlik içinde hareket etmesini sağlar (Myslivets 2018: 9-19).

Psikolojik olarak, toplumsal hafıza ve anıların nesilden nesile aktarılması, bireylerin kimlik gelişimi ile kişisel anlamlandırma süreçlerini etkiler. Çocuklar, aileleri ve toplumları tarafından öğretilen hikâyeler, anılar ve değerler, kişisel kimliklerini şekillendirir. Anıların aktarılması, genellikle duygusal bağlantılarla ilişkilendirilir. Nesiller arası iletişim ve anı paylaşımı, bireyler arasında duygusal bağların güçlenmesine ve aile bağlarının pekişmesine katkıda bulunabilir. Ancak, psikolojik olarak, anıların aktarılması bazen selektif olabilir ve bazı anılar bilinçli olarak aktarılmaz veya değiştirilir. Bu, aile içi dinamikler, çatışmalar veya travmatik deneyimlerle ilgili olabilir. Toplumsal hafıza ve kuşaktan kuşağa aktarılması hem sosyolojik hem de psikolojik boyutlarda incelenmelidir. Bu, toplumun kimlik oluşumunu ve bireylerin kişisel gelişimini etkilerken, toplumsal bağların ve dayanışmanın güçlenmesine katkıda bulunur (Jovchelovitch 2012: 440-456).

Sosyolojik perspektife göre toplumsal hafıza, bir toplumun ortak deneyimlerinin, değerlerinin, inançlarının ve kültürel mirasının kolektif bir şekilde hatırlanması yahut aktarılmasıdır. Bu, geçmişte yaşanan olayların ve deneyimlerin toplumun belleğinde nasıl korunduğunu/ nesiller arasında nasıl iletilip yeniden üretildiğini inceler. Toplumsal hafıza, toplumun tarihine, kültürel kimliğine ve kolektif bilincine kök salmıştır. Semboller, ritüeller,

gelenekler, anıtlar, hikâyeler ve diğer kültürel pratikler aracılığıyla ifade edilir. Örneğin milli bayramlar, anma törenleri, mitler ve efsaneler toplumsal hafızanın önemli bileşenleridir. Bu perspektiften bakıldığında, toplumsal hafıza bir toplumun kimliğini oluşturan temel bir unsurdur. Toplumun bireyleri, bu hafıza aracılığıyla ortak bir geçmişi paylaşırlar ve bu geçmişin deneyimlerinden, başarılarından ya da travmatik olaylarından öğrenirler. Bu da toplumun birlik ve beraberlik içinde hareket etmesini sağlar. Toplumsal hafıza, toplumsal değişim ve dönüşüm süreçlerinde de önemli bir role sahiptir. Geçmişteki deneyimlerin hatırlanması ve değerlendirilmesi, toplumun gelecekteki kararlarını etkileyebilir. Ayrıca, toplumsal hafıza, toplumun gelecek nesillere aktarılmak üzere değerlerini, normlarını ve kültürel pratiklerini korumasına yardımcı olur. Sosyolojik perspektiften bakıldığında, toplumsal hafıza toplumun kolektif bilincini oluşturan, paylaşılan bir bellek ve kimliktir. Bu, toplumun tarihini, kültürünü ve sosyal yapılarını anlamak için önemli bir araçtır. Toplumun birlik ve dayanışma duygularını güçlendirir (Tarkowska 2013: 281-296).

Kolektif hafıza, bir sosyal grubun, grubun kimliğiyle önemli ölçüde ilişkili olan ortak anı, bilgi ve enformasyon havuzunu ifade eder. İngilizce “kollektif hafıza” tabiri ve eşdeğer Fransızca tabiri “la mémoire kolektif” on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Filozof ve sosyolog Maurice Halbwachs, “Les cadres sociaux de la mémoire” (1925) kitabında kolektif hafıza kavramını analiz etmiş ve geliştirmiştir (Halbwachs 1925: 7-16). Kolektif hafıza, büyük ya da küçük sosyal gruplar tarafından oluşturulabilir, paylaşılabilir ve aktarılabilir. Bu grupların örnekleri, diğerlerinin yanı sıra ulusları, nesilleri, toplulukları içerebilir. Kolektif hafıza, psikoloji, sosyoloji, tarih, felsefe ve antropoloji dâhil olmak üzere birçok disiplinde ilgi ve araştırma konusu olmuştur (Roediger 2008: 9-22). Kolektif hafıza çeşitli şekillerde kavramsallaştırılmış ve belirli niteliklere sahip olduğu ileri sürülmüştür. Örneğin kolektif hafıza, paylaşılan bir bilgi birikimine atıfta bulunabilir. (Bir ulusun geçmiş liderlerinin veya başkanlarının hafızası vs.); Bir sosyal grubun imajı, anlatımı, değerleri ve fikirleri; ya da olayların kolektif anılarının değiştiği sürekli süreci ifade edebilir (Roediger 2014: 383-399).

Kolektif hafıza üzerine yapılan araştırmalar, farklı sosyal grupların kendi tarih temsillerini nasıl oluşturduklarını ve bu kolektif hafızaların idealleri, değerleri ile davranışları nasıl etkileyebileceğini incelemektedir. Geçmişteki çatışma ve hata kalıplarını önlemek için sosyal kimliği geliştirmek ve geçmişi değerlendirmek, grupların tarihin sosyal temsillerini oluşturdukları nedenleri araştırdığı önerilen işlevlerdir. Hirst’in değerlendirmeleri, daha önce tarih ve kolektif hafızayı karşılaştıran örnekler yerine, farklı grupların araştırılması veya tarihsel olayların hatırlanmasındaki farklılıkların karşılaştırılması üzerinde odaklanmaktadır (Hirst

2018: 438-451). Kolektif bilinç, kolektif zekâ, kolektif bilinçdışı, kültürel hafıza, dijital kolektif hafıza, web arşivleme, dağıtılmış biliş, kurumsal hafıza, ulusal hafıza, seçici ihmal ve sözlü tarih gibi kavramlar bu konuyla yakından ilişkilidir. Çalışmalar, grup hatırlaması sırasında unutulmuş ve hariç tutulan bilgilerin, grup hatırlaması sırasında hariç tutulan bilgilerle ilgisi olmayan bilgilere kıyasla, ilgili bilgilerin unutulmasını teşvik edebildiğini göstermiştir (Coman 2015: 717-722).

Seçici unutmanın, kolektif anıların oluşumunda ve grup üyeleri tarafından sonuçta hangi ayrıntıların dâhil edilip hangi detayların dışlanmasında rol oynayan kritik bir mekanizma olduğu ileri sürülmüştür. Bu mekanizma, bireylerde geri almanın neden olduğu unutma yönteminin bir varyasyonu olan sosyal olarak paylaşılan geri almanın neden olduğu unutma paradigması kullanılarak da incelenmiştir (Cuc 2007: 727-733). Kolektif anıların oluşumuna yönelik aşağıdan yukarıya yaklaşımlar, bilişsel düzeydeki olayların insanların konuşma yoluyla hatırlamanın ardından anılarını senkronize etmelerine nasıl izin verdiğini araştırır. İnsan hafızasının şekillendirilebilirliği nedeniyle, birbirleriyle geçmiş hakkında konuşmak, etkileşim partnerlerinin hafızaları arasındaki benzerliği artıran hafıza değişikliklerine neden olur. (Geçmişin benzer bir anısıdır.) Daha büyük etkileşimler üzerine yapılan araştırmalar, daha büyük sosyal ağlardaki kolektif hafızanın, küçük grup etkileşimlerinde yer alan bilişsel mekanizmalar nedeniyle ortaya çıkabileceğini göstermektedir (Coman 2016: 8171-8176).

Toplumsal hafıza ve anıların kişisel olmayan yönleri, bireylerin kişisel deneyimlerinin ötesine geçerek bir toplumun veya grupların kolektif olarak paylaşılan geçmişini temsil etmesidir. Toplumsal hafıza, toplumun kültürel kodlarını, sembollerini ve değerlerini yansıtır. Bu kodlar ve semboller, bir toplumun ortak anlam ve kimlik oluşturmaya yardımcı olur. Toplumsal hafıza, toplumun kabul ettiği normlar ve değerlerin geçmişteki temsillerini içerir. Bu, toplumun belirli bir davranışı kabul edilebilir veya kabul edilemez olarak görmesine yol açabilir. Toplumsal hafıza ve anılar, geçmişteki olayların nasıl anlaşıldığı ve yorumlandığı konusunda topluma ortak bir perspektif sunar. Bu durum, toplumun tarihî olayları nasıl hatırladığını ve bu hatıraları geçmiş, şimdi ya da gelecekle ilişkili kimlik/ kültürel yapılarla nasıl anlamlandırıldığını ortaya koyar. Toplumsal hafıza, bir topluluğun kimliğini belirlemeye yardımcı olur. Ortak geçmişin paylaşılması, bir topluluğun bir araya gelmesine, birlik duygusunun oluşmasına ve toplumsal kimliğin güçlenmesine katkıda bulunabilir. Toplumsal hafıza ve anılar, bir toplumun geçmişten günümüze sürekliliğini ve değişimini izler/ gösterir. Toplumsal değişim ve dönüşümler, toplumsal hafıza içinde izler bırakır. Toplumun geçmişi ile şimdiki zaman arasındaki ilişkiyi anlamamıza yardımcı olur. Bu kişisel olmayan yönler,

toplumun ortak bir bellek ve tarihî bilinç oluşturmasına katkıda bulunur. Bireylerin sosyal bağlarını güçlendirir (Nelson 2003: 125-136).

Toplumsal hafıza ve anılar konusunda yapılmış birçok akademik çalışma mevcuttur. “Collective Memory and Cultural Identity” - Jeffrey K. Olick, Vered Vinitzky-Seroussi, Daniel Levy (Editors) bu kitap, kolektif hafıza kavramını ve kültürel kimlikle olan ilişkisini ele alır. “Remembering the Holocaust: A Debate” - Jeffrey C. Alexander (Editor) Holocaustun toplumsal hafızası ve hatırlanması üzerine çeşitli perspektifleri içeren bir derleme kitabıdır. “The Social Frameworks of Memory” - James V. Wertsch, toplumsal hafızanın sosyal yapılarını ve işleyişini inceleyerek kolektif belleğin nasıl Şekillendiğini açıklar. “The Collective Memory Reader” - Jeffrey K. Olick, Vered Vinitzky-Seroussi, Daniel Levy (Editors) bu kitap, toplumsal hafızanın çeşitli yönlerini ele alan temel makaleleri içerir ve disiplinler arası bir perspektif sunar. “Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook” - Astrid Erll, Ansgar Nnning (Editors) bu kapsamlı el kitabı, kültürel hafıza çalışmalarının temel kavramlarını, yöntemlerini ve teorilerini ele alır. “Memory and Society: Psychological Perspectives” - Irina Feygina, Joseph P. Forgas, Jaan Valsiner (Editors) bu kitap, bilişsel ve sosyal psikoloji açısından toplumsal hafızayı ve anıları ele alır. “On Collective Memory” - Maurice Halbwachsın toplumsal hafıza teorisi üzerine temel eserlerinden biridir ve toplumsal belleğin nasıl işlediğini inceler. “Sites of Memory, Sites of Mourning: The Great War in European Cultural History” - Jay Winter bu kitap, Birinci Dünya Savaşının Avrupa kültürel tarihindeki etkilerini ve toplumsal hafızasını inceler. “History, Memory, and Identity in Post-Soviet Estonia: The End of a Collective Farm” - Sigrid Rausing bu alışma, Sovyet sonrası Estonyada toplumsal hafıza, tarih ve kimlik üzerine etnografik bir araştırmaya dayanmaktadır. “The Age of Memory: Memory in a Digital Age” - Alessandro Del Sole, Magdalena Turska (Editors) bu kitap, dijital çağın toplumsal hafıza üzerindeki etkilerini ve dijital arşivlerin önemini ele alır. Uluslar veya devletler gibi sosyal gruplar arasındaki kolektif hafıza farklılıkları, kolektif narsisizm ve benmerkezci/ etnosentrik önyargılara atfedilmektedir. 35 ülkeden katılımcılara ülkelerinin dünya tarihine katkısının sorulduğu ve %0dan %100e kadar bir yüzde tahmini sunulan ilgili bir çalışmada, birçok ülkenin kendi ülkelerinin katkısını abartan yanıtlar vermesi nedeniyle kolektif narsisizmin kanıtları bulunmuştur. 50 eyaletteki Amerikalılara, eyaletlerinin Amerika Birleşik Devletleri tarihine katkısına ilişkin benzer soruların sorulduğu başka bir çalışmada, abartma ve kolektif narsisizm kalıpları da tespit edilmiştir (Zaromb 2018: 521-528).

Kolektif hafıza, felsefi ve antropolojik açıdan incelendiğinde, insanların ortak bir geçmişi paylaşma ve bu geçmişi toplumsal bir bağlamda anlamlandırma sürecini vurgular. İnsanlar, bireysel olarak yaşadıkları deneyimlerin ötesinde, toplumlarına ait bir tarih ve kimlik duygusuyla bağlantı kurarlar. Bu kavram, bireylerin kişisel hafızalarının ötesinde, bir toplumun veya grupların belleğinde ortaklaşan anıları ifade eder. Felsefi olarak, kolektif hafıza, Maurice Halbwachs'ın çalışmaları gibi düşünürlerin eserlerinde sıkça ele alınır (Halbwachs 2020: 54-60). Halbwachs'a göre, bireyler, toplumsal gruplarına ait sosyal ve kültürel çerçeveler içinde belleklerini şekillendirirler. Dolayısıyla, kişisel hatıralarımızı oluştururken ilaveten toplumumuzun tarihini, kültürünü ve değerlerini de yansıtırız. Antropolojik açıdan, kolektif hafıza, bir toplumun geçmişe dair anılarını ve bu anıları nasıl paylaştığını inceler. Toplumlar, tarihlerini anlamlandırmak ve aktarmak için ritüeller, törenler, anma günleri ve diğer kültürel uygulamalar gibi çeşitli araçlar kullanır. Bu araçlar, bir toplumun kolektif kimliğini güçlendirir ve ortak bir geçmişi paylaşmanın önemini vurgular. Kolektif hafıza felsefi ve antropolojik açıdan incelendiğinde, insanların geçmişle olan ilişkilerini ve bu ilişkinin toplumsal düzeyde nasıl şekillendiğini anlamamıza yardımcı olur. Bu kavram, bireylerin kişisel hafızalarının ötesinde, bir toplumun kimliğini ve kültürel bağlarını güçlendiren önemli bir unsurdur (Halbwachs 2020: 84).

Toplumsal hafıza ve kültürel kimlik, bir toplumun geçmişle olan ilişkisini ve bu ilişkinin toplumun kimliğini nasıl şekillendirdiğini anlamamıza yardımcı olan önemli kavramlardır. Toplumsal hafıza, bir toplumun ortak geçmişini hatırlama, anlama ve yeniden anlatma şeklidir. Bu, toplumun tarihini, kültürünü, değerlerini ve deneyimlerini paylaşma/ aktarma sürecidir. Toplumsal hafıza, bir toplumun kolektif belleğini oluşturan ve sürdüren unsurları içerir. Bu unsurlar arasında resmi tarih kitapları, anma günleri, anıtlar, müzeler, ailelerin ve toplulukların anlatıları, ritüeller ve gelenekler gibi çeşitli kültürel ve sosyal pratikler bulunur. Bu unsurlar, bir toplumun ortak bir geçmişi paylaşma ve bu geçmişi gelecek nesillere aktarma yoludur. Kültürel kimlik ise, bir toplumun kendini tanımlama, benlik algısı ve aidiyet duygusuyla ilgilidir. Toplumsal hafıza, bir toplumun kültürel kimliğinin önemli bir parçasını oluşturur çünkü ortak geçmiş deneyimleri ve anıları paylaşarak toplumun birlik duygusunu güçlendirir. Bu, toplumun değerlerini, inançlarını ve davranışlarını şekillendirirken, asenkron biçimde diğer toplumlarla olan ilişkilerini ve etkileşimlerini de etkiler. Toplumsal hafıza ve kültürel kimlik birbirini tamamlayan kavramlardır. Bir toplumun kolektif hafızası, kültürel kimliğinin temelini oluşturur ve toplumun kendisini tanımlama ve aidiyet duygusunu güçlendirir. Bu nedenle, toplumsal hafıza ve kültürel kimlik, bir toplumun geçmişiyile olan ilişkisini anlamak ve bu

ilişkinin toplumun kimliğini nasıl şekillendirdiğini tahlil etmek için önemlidir (Assmann 1995: 125-133).

Bu çalışma, konusunun sosyal bilimlerdeki yerini güçlendirmek adına, benzer perspektiflerle şekillenen önceki araştırmalarla ilişkilendirilmiştir. Nitekim, *Habitus* dergisinde yayımlanan Palabıyık (2020) tarafından yapılan habitus çalışması ile Kaygusuzun (2025) dijital çağda kolektif hafızaya dair çözümlenmeleri, bu makalenin kuramsal temelini destekler niteliktedir. Ayrıca, uluslararası düzeyde alanyazına katkı sağlayan ve hem SCOPUS hem de WoS indekslerinde taranan çalışmalarla bağlantı kurulmuştur. Örneğin, Assmann ve Czaplickanın (1995) kültürel bellek kavramına getirdiği tarihsel yaklaşım, bu makaledeki belleğin toplumsal inşası bağlamını derinleştirmektedir. Benzer biçimde, Matai (2023) tarafından medya ve dijital teknolojiler üzerinden kolektif hatırlama biçimleri üzerine yapılan analiz, dijitalleşen bellek yapılarının yorumlanmasında önemli bir kaynak işlevi görmüştür. Bachleitner, (2022) tarafından yürütülen “*Collective memory and the social creation of identities: Linking the past with the present and future. In Progress in Brain Research*” başlıklı çalışma, sosyal medya platformlarının kolektif hatırlama üzerindeki dönüştürücü rolünü ortaya koyarak makalenin dijital ortam bağlamına sağlam teorik bir destek sunmuştur. Başka bir çalışma da Mutlutürk vd. (2021) “*The structure and organization of collective memory representations*”dır. Daha da ötesinde, Qi Wangın “*On the cultural constitution of collective memory*” (2008), kültürel bağlam ve kuşaklararası dönüşümler açısından bellek-kimlik ilişkisini eleştirel bir şekilde değerlendirerek çalışmamızın kavramsal alt yapısını zenginleştirmektedir.

Toplumsal Hafızanın İnşası ve Kolektif Bilinç

Toplumsal hafıza, bir toplumun veya sosyal grubun ortak olarak paylaştığı geçmişe dair anıları ve deneyimleri ifade eder. Bu kavram, sosyologlar arasında önemli bir tartışma konusu olmuş ve toplumların kimliklerini, kültürel değerlerini ve davranışlarını şekillendiren birçok unsuru içermiştir. Sosyologlar, toplumsal hafızanın nasıl inşa edildiği konusunda çeşitli görüşlere sahiptirler. İnşacı yaklaşım, toplumsal hafızanın aktif bir süreç olduğunu ve sürekli olarak yeniden yapılandırıldığını savunur. Bu yaklaşıma göre, toplumun üyeleri, geçmiş deneyimleri ve anıları yeniden yorumlayarak, mevcut koşullara ya da ihtiyaçlara göre toplumsal hafızayı şekillendirirler. İnşacılar, toplumsal hafızanın politik, kültürel ve ideolojik faktörler tarafından etkilendiğini/ manipüle edilebileceğini öne sürerler. Bununla birlikte, bazı sosyologlar ise toplumsal hafızanın daha stabil ve nesnel bir yapıda olduğunu savunurlar. Bu görüşe göre,

toplumsal hafıza, belirli bir toplum veya grubun ortak olarak kabul ettiği belirli olaylar, semboller ve anılarla sınırlıdır. Bu anlayış, toplumun tarihine ve kimliğine bağlılık duygusunu güçlendirdiği gibi, değişim ile çeşitlilik olasılığını da sınırlar (Kim 2014: 3-35).

Toplumsal hafızanın inşası, toplumun tarihini ve kimliğini şekillendiren bir dizi süreçten etkilenir. Bunlar arasında eğitim, medya, törenler, anma etkinlikleri, anıtlar ve diğer kültürel uygulamalar bulunur. Örneğin, bir ülkenin milli tarih dersleri veya ulusal anma günleri, toplumsal hafızayı belirli bir şekilde inşa etmeye yardımcı olabilir. Toplumsal hafıza, sosyal yapının ve kültürel değerlerin bir yansımasıdır. Toplumun kimliğini ve bağlarını güçlendirir. Sosyologların farklı görüşleri, toplumsal hafızanın nasıl inşa edildiği ve işlev gördüğü konusunda incelikli bir anlayış sağlar ve toplumların tarihle olan ilişkisini anlamamıza yardımcı olur (Rosenthal 2015: 32-55). Hafıza ve unutmanın sosyal inşası, bireylerin ve toplumların geçmişi nasıl anladıkları, hatırladıkları ve unuttuklarıyla ilgilidir. Bu kavram, bireylerin toplum içindeki etkileşimleri, kültürel normlar ve değerler, tarih yazımı ve anlatısı gibi faktörlerin bir araya gelerek geçmişi ve hatıraları nasıl şekillendirdiğini vurgular. Toplumda belirli olaylar ve deneyimler kolektif bir hafıza oluştururken, bu süreç beraberinde ters yönde bireysel hafızayı da etkiler. Toplumsal inşa, belirli bir toplumun veya kültürün ortak bir hafıza oluşturmak için hikâyeleri, sembolleri, ritüelleri ve diğer kültürel araçları nasıl kullandığını; bu sürecin toplumun kimliği, değerleri ile anlayışı üzerinde nasıl etkili olduğunu inceler. Bu bağlamda, toplumsal hafıza ve unutma, geçmişin anlamlandırılması ile yeniden yapılandırılması süreçlerini yansıtır. Zikredilen kavramlar, sosyal bilimlerde tarih yazımı, ulusal kimlik oluşturma, toplumsal değişim ve bellek politikaları gibi birçok alanda incelenmiştir. Nihayetinde toplumsal hafıza ve unutma da bireyler ile toplumların geçmişle olan ilişkilerini anlamak yahut toplumsal yaşamın derinliklerine inmek için önemli bir perspektif sunar (Delich 2004: 65-75).

Hafıza inşası, bireylerin ve toplumların geçmişi anlama, yorumlama/ anımsama şekillerini çözümlmek için önemli bir kavramdır. Bu süreç, bireylerin deneyimlerini nasıl hatırladıklarını ve toplumların kolektif olarak nasıl bir geçmiş anlayışı geliştirdiklerini inceler. Hafıza inşası, sosyal etkileşim, kültürel normlar, değerler ve tarihî anlatılar gibi çeşitli faktörlerin etkileşiminden doğar. Bireyler, kendi deneyimlerini; toplumlarındaki diğer kişilerle etkileşimleri üzerinden anlamlandırır ve hatırlarlar. Toplumun kolektif hafızası ise, ortak tarihî olaylar, semboller, ritüeller ve anlatılar yoluyla oluşturulur. Bu süreç, toplumun kimliği, değerleri ve inançları üzerinde kapsamlı bir etkiye sahiptir. Hafıza inşası ayrıca, belleğin seçici ve yeniden yapılandırıcı doğasını da vurgular. Bireyler ve toplumlar, belirli olayları veya

deneyimleri nasıl hatırladıklarını seçerek ve bu hatıraları yorumlayarak geçmişini yeniden inşa ederler. Bu süreçte, bazı olaylar vurgulanırken diğerleri göz ardı edilebilir veya değiştirilebilir. Ayrıca, kültürel, siyasi veya ideolojik faktörler, toplumun kolektif hafızasını şekillendirmede önemli rol oynar. Hafıza inşası, sosyal bilimlerde ve insan bilimlerinde geniş kapsamlı bir araştırma alanıdır. Tarih yazımı, ulusal kimlik oluşturma, toplumsal değişim ve bellek politikaları gibi konularda incelenir. Bu çalışmalar, insanların ve toplumların geçmişle olan ilişkilerini daha iyi anlamak, geçmişin toplumsal ve kültürel etkilerini değerlendirmek için önemli bir perspektif sunar (Kumar 2006: 211-224).

Toplumsal hafıza, tarihsel süreç içerisinde sadece içerik bakımından değil, aktarım biçimleri ve taşıyıcı araçlar açısından da büyük dönüşümler geçirmiştir. Geleneksel toplumlarda kolektif bellek daha çok sözlü anlatılar, törenler, dini ritüeller ve mekânsal işaretler aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılırken; dijital çağda bu süreçler sanallaşmış, hızlanmış ve bireyselleşmiştir. Bu bağlamda, Emre ve Öztürk'ün "*Organik Öğretiden Postmodern-Dijital Tasarıma: Folklorik Mirasın Krizleri ve Toplumsal Etkisi*" başlıklı çalışması, dijital kültürün halk anlatılarını ve yerel belleği çözerek yerine anlık, parçalanmış ve algoritmik hafıza biçimlerini yerleştirdiğini ileri sürmektedir. Benzer şekilde, yine Öztürk'ün "*Digital-Awareness Age and Foam Consciousness Cycle*" (2023) adlı çalışma ise dijital çağda bireylerin bellek ve kimlik üretiminin "köpüksü" (bağımsız, geçici ve çok katmanlı) bir yapıya evrildiğini ve bunun kolektif bilinç üzerinde yeni bir kriz biçimi yarattığını savunmaktadır. Bu dönüşüm, kolektif belleğin ritüel-temelli sürekliliğini sarsmakta, ancak yeni dijital ritüel pratikler (ör. #tbt paylaşımları, çevrimiçi anmalar, dijital müzeler) aracılığıyla belleğin yeniden inşasını da mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal hafıza artık sadece geçmişin taşıyıcısı değil, dijital çağın hız kültürü içinde yeniden şekillenen bir kimlik ve aidiyet alanı olarak konumlanmaktadır.

Tablo: 1. Zamansal Eksen: Toplumsal Hafızanın Değişimi

Geleneksel Dönem	Modern Dönem	Postmodern / Dijital Dönem
Sözlü aktarım	Basılı bilgi	Dijital algoritmalar
Ritüel anma	Ulusal bellek	Anlık paylaşım / Reels
Ortak mekan	Müzeler	Sanal müze / Meta-farifevren
Kuşaklar arası	Eğitim	Yapay zekâ destekli hatırlama

Kaynak: Makale yazarı tarafından oluşturulmuştur (2025).

Rutin Olayların Anlamı: Semboller ve Ritüeller

Rutin olaylar, günlük yaşamın bir parçası olarak sık sık tekrarlanan ve belirli anlamlara sahip olan olaylardır. Bu olaylar, semboller ve ritüeller aracılığıyla anlam kazanır. Semboller, belirli bir anlamı temsil eden işaretler veya simgelerdir ve rutin olaylarda sıkça kullanılır. Örneğin, bir bayrağın ulusal kimliği veya dinî bir sembolün inançları temsil ettiği düşünülebilir. Ritüeller ise belirli bir sırayla yapılan ve belirli bir amaca hizmet eden davranışlardır. Günlük yaşamda sıkça tekrarlanan ritüeller, topluluklar arasında bir bağ ve kimlik duygusu oluşturabilir. Örneğin, bir ailenin her akşam yemek yerken bir araya gelmesi veya bir ülkenin millî bayramlarında yapılan törenler ritüeller olarak kabul edilebilir. Rutin olayların semboller ve ritüeller aracılığıyla anlam kazanması, sosyal bağları güçlendirebilir/ toplumun belirli değerlerini, inançlarını yahut kimliğini yansıtmalarını sağlayabilir. Hatta bu semboller ile ritüeller, toplumda birlik ve dayanışma duygusunu artırabilir. İnsanların günlük yaşamda birlikte hareket etmelerini sağlayabilir. Bu nedenle, rutin olayların semboller ve ritüellerle ilişkilendirilmesi, sosyal bilimlerde ve antropolojide önemli bir araştırma alanını oluşturur (Ferreira 2014: 63-72).

Semboller ve ritüeller, toplumsal hafızanın önemli bileşenleridir ve bu kavramlar üzerinden toplumsal hafıza okunabilir. Semboller, belirli bir anlamı temsil eden işaretler veya simgelerdir ve toplumsal hafıza içinde önemli bir rol oynarlar. Bir sembol, toplumun belirli bir değerini, geçmişini veya kimliğini temsil edebilir. Örneğin, bir bayrak/ hayvan ya da figür (Kurt, Ayı, Kartal, Ejderha vb.) ulusal kimliği sembolize ederken, tarihî bir anıt geçmişle olan bağı temsil edebilir. Ritüeller ise toplumun belirli bir amaca hizmet eden ve belirli bir sırayla yapılan davranışlardır. Bu ritüeller, toplumun ortak anılarını canlandırabilir ve toplumsal hafızayı yeniden üretebilir. Örneğin, bir ulusal bayram töreni, toplumun geçmişteki zaferlerini ve zorluklarını anma ritüeli olarak görülebilir. Aynı şekilde, dini törenler de toplumun tarihî olayları ve inançlarını hatırlamasına yardımcı olabilir. Semboller ile ritüeller, toplumsal hafızayı oluşturan ve aktaran mekanizmalar olarak işlev görürler. Bu semboller yanı sıra ritüeller, toplumun üyeleri arasında bir bağ ve kimlik duygusu oluşturarak geçmişle olan bağı canlı tutarlar. Bu esnada, toplumsal hafıza üzerinden geçmişin yorumlanması ve anlamlandırılması da semboller/ ritüeller aracılığıyla gerçekleşir. Bu nedenle, semboller ve ritüellerin toplumsal hafızayı şekillendirmedeki rolü, sosyal bilimlerin (insan bilimlerinin) önemli bir araştırma konusudur (Peterson 2013: 266-283).

Kolektif Anıların Geçişi: Nesilden Nesile Aktarım

Kolektif anılar, bir toplumun geçmişini ve kimliğini oluşturan önemli unsurlardır. Nesilden nesile aktarılırlar. Bu aktarım süreci, toplumsal hafızanın devamlılığını sağlar ve toplumun üyeleri arasında ortak bir tarih ile kimlik duygusu oluşturur. Nesilden nesile aktarım süreci genellikle çeşitli yollarla gerçekleşir. Bunlar arasında aile içi iletişim, eğitim kurumları, kültürel etkinlikler, medya ve gelenekler gibi mekanizmalar bulunur. Aile, bireylerin ilk kolektif anılarını edindiği yerdir ve burada büyüklerinden dinledikleri hikâyeler, geçmişe dair anılar ve değerler nesilden nesile aktarılır. Okul ve diğer eğitim kurumları da toplumsal hafızanın aktarımında önemli rol oynarlar çünkü öğrencilere tarih, kültür ve toplumları hakkında bilgi verirler. Kültürel etkinlikler ile gelenekler de toplumsal hafızanın aktarımında etkilidir, zira bu etkinlikler genellikle toplumun geçmişini ve değerlerini kutlar ve yaşatır. Medya, günümüzde toplumsal hafızanın aktarımında giderek daha önemli bir rol oynamaktadır. Haberler, belgeseller ve diğer programlar aracılığıyla geçmiş olaylar ile kültürel miras geniş kitlelere ulaşır. Nesilden nesile aktarım süreci sırasında, kolektif anılar zamanla değişebilir ve yeniden yorumlanabilir. Bu, toplumun ihtiyaçları, değerleri ve kültürel ortamının değişmesiyle ilişkilidir. Ancak, bazı temel anılar ve değerler genellikle sabit kalır ve toplumun kimliğini oluşturan önemli unsurlar olarak devam eder (Barash 2017: 255-267). Kolektif anıların nesilden nesile aktarımı, toplumun geçmişini ve kimliğini korumak yahut devam ettirmek için kritik bir süreçtir. Bu süreç, toplumun ortak bir tarih ve değerlerle bağlı kalmasını sağlar. Toplumun birlik duygusunu güçlendirir (Dessi 2008: 266-283).

Kolektif anıların kuşaktan kuşağa aktarımı, genellikle bir toplumun kültürel ve tarihsel mirasının korunmasını sağlayan karmaşık bir süreçtir. Bu mekanizma, bir dizi farklı yol ve araçla gerçekleşir: Aile içi iletişim; aile, bireylerin ilk kolektif anılarını edindiği yerdir. Büyükler, gençlere aile hikâyelerini, geçmişte yaşanan olayları ve ailenin değerlerini anlatarak geçmişin aktarımını sağlarlar. Bu, aile üyeleri arasında bir bağ oluşturur ve toplumun kültürel mirasının devamlılığını sağlar. Eğitim kurumları; okullar ve diğer eğitim kurumları, toplumun kolektif anılarının aktarımında önemli bir rol oynarlar. Tarih dersleri, edebiyat çalışmaları ve kültürel etkinlikler aracılığıyla genç nesillere toplumun tarihini, değerlerini ve kültürünü öğretirler. Kültürel etkinlikler ve gelenekler; kutlamalar, festivaller, törenler ve diğer kültürel etkinlikler, toplumun kolektif anılarını canlandırır ve kutlar [Örn. Ramazan ve Kurban bayramları]. Bu etkinlikler, geçmişin önemli olaylarını ve değerlerini yaşatır ve gelecek nesillere aktarır. Medya; günümüzde medya, toplumun kolektif anılarının aktarımında önemli bir rol oynamaktadır. Televizyon programları, filmler, belgeseller ve diğer medya içerikleri

aracılığıyla toplumun tarihini ve kültürel mirasını geniş kitlelere ulaştırır. Toplumsal interaksiyon; günlük yaşamın içindeki sosyal etkileşimler, toplumun kolektif anılarının aktarımında etkilidir. İnsanlar, birbirleriyle konuşarak, hikâye anlatarak ve deneyimlerini paylaşarak geçmiş/ kültürel mirası canlandırırlar böylece “sosyal hafıza”yı gelecek nesillere aktarırlar. Bu mekanizmaların bir araya gelmesi, toplumun kolektif anılarının atadan toruna aktarımını sağlar. Bu süreç, toplumun tarihini, kültürünü ve kimliğini korur/ devam ettirir (Cordonnier 2022: 1-20).

Toplumsal hafıza, bir grubun paylaştığı ve sosyal kimliklerini etkileyen anılardır. Toplumsal hafıza üzerine yapılan mevcut çalışmalardaki iki temel kısıtlamaya odaklanmak ve bu kısıtlamaların nasıl aşılabileceğini göstermektir. İlk kısıtlama, toplumsal hafızanın analizine adanmış çalışmaların kısmi doğasıyla ilgilidir. Çalışmalar genellikle geçmişin seçimi üzerine odaklanır (bellek ajanlarının geçmişi nasıl harekete geçirdiği) veya geçmişin ağırlığı üzerine odaklanır (geçmişin birey veya grup üzerinde nasıl etkilediği). İkinci kısıtlama ise şimdiye kadar yapılan araştırmaların zamansal boyutuyla ilgilidir. Çoğu çalışma sadece tek bir nesil boyunca belleği değerlendirir ancak bu uzun vadeli etkilere sahip olabilir. Toplumsal bellek çalışması, bir kum saati metaforuyla ele alınabilir: Bireysel ve toplumsal hafıza karşıt uçlarda yer alırken, anıların kumu bu iki uç arasında, aile değerleri ve temsilleri aracılığıyla akış gösterir. Kum saati metaforu, böylece toplumsal hafızaların zaman içinde nasıl oluştuğunu ve makro, mezo ve mikro düzeyler arasındaki etkileşimleri açıklamak için yararlı bir araç sağlar. Toplumsal hafıza çalışmasına, temel olarak psikoloji, siyaset bilimi ve tarih gibi disiplinler arası bir bakış açısıyla yaklaşılmaktadır. Gelecekteki bellek çalışmalarının ele alması gereken üç zorluk vardır: (1) Çoklu yaklaşımların birleştirilmesi gerekliliği; (2) Nesillerin rolünün göz önünde bulundurulması gerekliliği; ve (3) Disiplinler arası tartışmaların köprülenmesi gerekliliği (Cordonnier 2022: 1-2).

Türkiyede nesilden nesile aktarılan toplumsal sözlü hafıza, uzun bir geçmişe sahip olan ve kültürel değerlerin, geleneklerin, yaşanmış deneyimlerin, tarihsel olayların sözlü olarak aktarılmasıyla oluşan zengin bir mirası temsil eder. Bu sözlü aktarım genellikle aile içinde, mahallelerde, köylerde veya toplumun diğer sosyal birimlerinde gerçekleşir. Özellikle Türkiye'nin etnik, dini ve kültürel çeşitliliği, toplumsal sözlü hafızanın zenginliğini ve çeşitliliğini artırır. Farklı etnik gruplar, mezhepler, inançlar ve coğrafi bölgeler, kendi toplumsal sözlü hafıza geleneklerini korur veya aktarır. Bu gelenekler, masallar, efsaneler, atasözleri, deyimler, ağıtlar, şarkılar, dualar ve anılar gibi çeşitli sözlü ifadeler aracılığıyla iletilir. Örneğin, Türk kültüründe, “destanlar” [Oğuz Kağan, Manas vb.] önemli bir yer tutar. Çanakkale Savaşı

gibi tarihi olaylar, çeşitli destanlar aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılır. Aynı şekilde, Anadolu'nun farklı bölgelerinde yaşayan insanlar, kendi yöresel hikâyelerini, efsanelerini ve geleneklerini nesilden nesile aktarır. Ayrıca, Türkiye'de yaşanan tarihi olaylar, toplumsal hafızanın önemli bir parçasını oluşturur. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğunun yükselişi ve düşüşü, Cumhuriyetin kuruluşu, Balkan Savaşları, Kurtuluş Savaşı, 15 Temmuz darbe girişimi gibi olaylar, halk arasında anlatılan hikâyeler ve anılar yoluyla nesilden nesile aktarılır. Bu şekilde, Türkiye'de nesilden nesile aktarılan toplumsal sözlü hafıza, geçmişin birikimiyle şekillenen ve toplumun kimliğini, değerlerini yahut kültürel mirasını koruyan önemli bir unsurdur.

Sosyal Kimlik ve Toplumsal Hafıza

Toplumsal hafıza, insanın yaşadığı, toplumsal dönüşümü sağladığı ve hatırladığı bir bütündür. (Degnen 2005: 729-744). “Beşerî gerçekliğin sonucu ortak bir tarih oluşumudur. Bu gerçeklik, toplumsal hafızanın güçlü ve güvenilir olmasıyla bağlantılıdır. Muhafazakâr düşünceye göre toplum, onu oluşturan bireylerden fazla ve onların üstünde yaşayan bir varlıktır. Mütenâzir olarak toplum sadece bugünü yahut görüneni değil; geçmiş, geleceği, görüneni ve görünmeyeni de içeren sürekli bir ortaklıktır. Hafıza birey için ne kadar önemli ve ne kadar varoluşsal [ontolojik] ise toplumlar için de o kadar önemlidir. Çünkü toplum, bireylerin toplamından daha büyük ve daha geniş bir gerçekliktir. Bu nedenle toplumsal hafıza titizlikle korunması, sürekli ayakta ve diri kalması gereken toplum için hayati önemde bir değer ifade eder” (Sarıtaş 2010: 1-12).

Devrimler, toplumsal hafıza üzerinde sarsıcı ve silici etkiler doğurmuştur. “Her devrim, bir büyük silme operasyonunu da kendi içinde barındırır. Modernleşme ve onun ürünleri olarak devrimler ve ulus-devlet inşası süreçleri, toplumsal hafıza üzerinde -en hafif tabirle- yıpratıcı olmuştur. Doğal yollardan oluşması ve gelenekle beslenmesi gereken toplumsal hafıza, ulus-devletler tarafından siyaseten müdahaleye uğramıştır. Özellikle devrimle kurulmuş ulus-devletlerde, tamamen doğal olması gereken hatırlayış ve unutuş süreçleri, yer yer vandalizme varan dramatik ve trajik müdahalelere maruz kalmıştır. Bu tür ülkelerde, yeni bir ‘şimdi’ kurma adına bütün bir geçmişe savaş açılmış ve toplum hafızasız bırakılmıştır. Türkiye de bu süreci yaşamış talihsiz ülkeler kategorisine dâhil edilebilir. Tek parti döneminde yapılan ‘devrimler’ aslında son tahlilde kültürel devrimlerdir ve doğrudan doğruya toplumsal hafızayı hedef almışlardır. Seküler ve ulusal bir hafıza yaratmak uğruna topyekûn bir tarih, siyaseten yeniden kurgulanmış ve toplumun hafızası bu ‘yeni tarih’ ile şekillendirilmek istenmiştir. Eskiye ve

geleneğe dair ne varsa ya silinmiş ya kazanmış ya da bastırılmıştır. Tek parti döneminde modernleşme adına yapılanlar felsefi zemin olarak Jakoben bir temelden kaynaklanıyordu” (Demir 2008: 77-90). Osmanlının sonundan itibaren iki modernleşme tarzı mücadele halindeydi. “Prens Sabahattin’in ve sonralarda da Karabekir’in önerdiği, devrim yerine tekâmülü esas alan Anglo-Sakson modernleşme modeli maalesef iktidar imkânı bulamamıştı” (Sarıtış 2010: 1-12). Toplumsal hafıza, kültürel bellek veya sosyal bellek olarak da adlandırılır. Bu kavram, toplumu toplum yapan ve etkileyen birçok unsuru içinde barındıran hatırlama ve var olma alanıdır. Önceki kuşaktan aktarılan kolektif bilgi, sonraki nesil için kültürel kimliği yeniden yapılandırır.

Sosyal kimlik ile toplumsal hafıza, bir toplumun üyelerinin kendilerini ve topluluklarını tanımlamak için kullandıkları önemli kavramlardır. Sosyal kimlik, bireylerin bir gruba aidiyet duygusuyla bağlı oldukları sosyal kategorilere dayalı olarak algıladıkları kendilik bilgisini ifade ederken, toplumsal hafıza, bir toplumun geçmiş deneyimlerini, değerlerini, olaylarını ve kültürel mirasını oluşturan/ paylaşılan bellek ile anıların bir bütünüdür. Sosyal kimlik, bireylerin ait oldukları gruplarla ilişkilendirilen kimlik özelliklerini içerir. Bu gruplar etnik köken, ulusal kimlik, din, cinsiyet, sosyo-ekonomik sınıf gibi çeşitli faktörlere dayanabilir. Bireyler, bu gruplarla bağlantılı olarak kendilerini tanımlarlar ve bu kimlikler, bireylerin dünya görüşlerini, davranışlarını yahut ilişkilerini etkiler. Toplumsal hafıza ise, bir toplumun geçmişle olan ilişkisini belirleyen ve topluluğun ortak belleğini oluşturan unsurları içerir (Fivush 2017: 268-280). Bu, toplumun tarihsel olaylar, kültürel gelenekler, efsaneler, mitler, ritüeller, semboller ve diğer önemli unsurlarla ilişkilendirilen paylaşılan anılarını içerir. Toplumsal hafıza, bireylerin sosyal kimliklerini oluşturan ve topluluklarıyla bağlarını güçlendiren bir araç olarak işlev görür. Sosyal kimlik ve toplumsal hafıza arasındaki ilişki karmaşıktır çünkü toplumsal hafıza, bireylerin sosyal kimliklerini şekillendiren önemli bir bileşendir. Bir toplumun geçmişi ve kültürel mirası, bireylerin aidiyet duygusunu ve toplumsal kimliklerini güçlendirebilir. Aynı şekilde, sosyal kimlikler, toplumsal hafıza içindeki belirli olayların yorumlanmasını ve anlatılmasını etkileyebilir. Bu bağlamda, sosyal kimlik ve toplumsal hafıza, birbirini etkileyen/ birbirini besleyen dinamik bir ilişki içindedir. Toplumun sosyal kimlikleri, toplumsal hafızayı şekillendirirken, toplumsal hafıza da bireylerin sosyal kimliklerini güçlendirir ve toplumun bir parçası olma duygusunu artırır. Bu nedenle, sosyal kimlik ve toplumsal hafıza, bir toplumun kültürel dokusunu ve toplumsal yapısını anlamak için önemli kavramlardır (Van Bavel 2012: 1566-1578).

Türk Modernleşmesi Bağlamında Toplumsal Hafıza ve Sosyal Kimlik

20. yüzyılın ilk yarısında Türkiye'nin geçirdiği yapısal dönüşüm süreci, Türk modernleşmesini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu süreç, sosyal bilimler literatüründe yoğun tartışmalara konu olmuş ve genellikle Batılılaşma, çağdaşlaşma ya da modernleşme kavramlarıyla çerçevelendirilmiştir. Türkiye'nin Batı yörüngesinde gerçekleştirdiği modernleşme deneyimi, özgün bir modernlik yaratma potansiyelinin sınırlılığı üzerinden sıklıkla eleştirilmiştir.

Bu bağlamda, sosyal kimlik ve toplumsal hafıza kavramları; çoklu modernlikler, geç modernlikler, modernlik, sosyal teori ve Türk modernleşmesi gibi temaları anlamak açısından güçlü bir analitik çerçeve sunar. Çoklu modernlikler kuramı, modernleşmenin evrensel ve homojen bir süreç olmadığını, aksine farklı kültürel bağlamlarda farklı biçimlerde yaşandığını vurgular. Türkiye gibi geç modernleşen toplumlarda, toplumsal hafıza geleneksel ve modern öğelerin iç içe geçtiği hibrit bir karakter taşır.

Modernlik, endüstrileşme, kentleşme, sekülerleşme gibi yapısal dönüşüm süreçlerini içerir. Bu süreç, sadece kurumları değil, bireylerin kimliklerini ve kolektif belleği de dönüştürür. Türk modernleşmesi sürecinde Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü, Cumhuriyetin kuruluşu ve ardından gelen reform hareketleri, toplumun sosyal kimliğini ve toplumsal hafızasını radikal biçimde yeniden inşa etmiştir. Modernleşme yalnızca teknik ve siyasal bir dönüşüm değil, sembolik ve kültürel bir yeniden yapılanmadır.

Sosyal teoriler, bu tür dönüşüm süreçlerini anlamak için kavramsal bir derinlik sağlar. Sosyal kimlik ve toplumsal hafıza, bu bağlamda yalnızca geçmişin yansımaları değil, mizanen bugünün ve geleceğin sosyal tasavvurlarını şekillendiren dinamik alanlardır. Dolayısıyla, Türk modernleşmesinin tarihsel seyrini anlamak; sosyal kimliğin nasıl biçimlendiğini ve toplumsal hafızanın nasıl yeniden üretildiğini çözümlenmek açısından kritik önemdedir (Duman 2012: 83-99).

Geleceğe Taşınan Anılar: Toplumsal Süreklilik

Geleceğe taşınan anılar, toplumsal sürekliliğin önemli bir parçasıdır. Toplumlara, geçmişten gelen anıları ya da deneyimleri gelecek nesillere aktararak kültürel ve toplumsal kimliklerini sürdürürler. Bu süreç, toplumsal hafıza olarak adlandırılır ve genellikle kolektif bir şekilde gerçekleşir. Toplumsal süreklilik, bir toplumun geçmişteki değerlerini, geleneklerini, inançlarını ve deneyimlerini gelecek kuşaklara aktarmasını sağlar. Bu, toplumun kimliğini

korumasına ve güçlendirmesine yardımcı olur. Toplumsal hafıza, geçmişteki olaylar, kahramanlar, gelenekler, ritüeller ve diğer kültürel unsurlar aracılığıyla şekillenir. Geleceğe taşınan anılar, bir toplumun kolektif belleği olarak işlev görür. Bu bellek, toplumun ortak bir geçmişe, birlikte paylaşılan deneyimlere ve ortak bir kültürel mirasa sahip olduğunu gösterir. Gelecek nesiller, bu toplumsal hafızayı öğrenerek, kendi kimliklerini ve bağlılıklarını oluştururlar (Jedlowski 2015: 121-130).

Toplumsal süreklilik, toplumların değişen koşullara uyum sağlamasına da yardımcı olabilir. Geçmişten gelen deneyimler ve öğretiler, gelecekte karşılaşacakları zorluklarla başa çıkmak için bir rehber sağlayabilir. Mukabilen toplumsal süreklilik, bir toplumun geçmişteki hatalarından ders çıkararak ilerlemesine de katkıda bulunabilir. Ancak, toplumsal süreklilik kavramı sadece pozitif yönleri değil, bazen olumsuz yanları da içerebilir. Geçmişteki yanlış anılar veya haksızlık hikâyeleri, toplumların ayrımcılık veya hoşgörüsüzlük gibi sorunlarla yüzleşmelerine neden olabilir. Bu nedenle, toplumsal hafıza süreçlerinin dengeli ve adil olması önemlidir. Geleceğe taşınan anılar, bir toplumun kimliğini ve kültürel mirasını korumasına, güçlendirmesine yardımcı olan önemli bir unsurdur. Toplumsal süreklilik, geçmişten gelen deneyimlerin ve öğretilerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlar. Toplumların değişen koşullara uyum sağlamasına yardımcı olabilir. Bu süreç, toplumların birlikte var olma ve ilerleme çabalarını destekler (Atchley 1989: 183-190). Toplumsal hafıza, bir toplumun geçmişini ve geçmiş deneyimlerini nasıl hatırladığı ve yorumladığıyla ilgilidir. Toplumsal anılar, toplumun kolektif belleğini oluşturur. Bellek, toplumun kimliğini şekillendirirken sürekliliği sağlar. Geçmişte yaşanan olaylar, kültürel semboller, anılar ve deneyimler, toplumsal kimliğin temel taşlarıdır. Bu taşlar, geçmişi şimdiki zamana bağlamak suretiyle toplumun kimliğini güçlendirir. Bu süreç, toplumun geçmişteki deneyimlerini ve değerlerini günümüze taşıyarak, kimlik değişiminde sürekliliği sağlar (Gongaware 2011: 39-54).

Ritüelsel Kolektif Bellek Teorisi

Ritüelsel Kolektif Bellek Teorisi (R-KBT), toplumsal hafızanın sadece bireyler arasında bilgi aktarımından ibaret olmadığı dahası günlük ritüellerin, sembollerin ve kolektif pratiklerin hafızayı canlı tutan dinamik süreçler olduğunu savunan bir teoridir. Bu teori, toplumsal hafızanın korunması ve nesilden nesile aktarılmasında ritüellerin ve sembolik eylemlerin nasıl merkezi bir rol oynadığını anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Toplumsal hafıza, bireylerin deneyimlerinden bağımsız bir şekilde kolektif kimliğin/ toplumsal yapının

sürekliliğini sağlayan bir olgudur. Bu hafıza, günlük hayatta gerçekleştirilen ritüeller, semboller ve toplumsal pratikler aracılığıyla inşa edilir.

A) *Toplumsal Hafıza ve Kolektif Kimlik*

Toplumsal hafıza, bir toplumun tarihini, değerlerini, inançlarını ve deneyimlerini içerir. Bu hafıza, sadece bireylerin bireysel hatıralarının toplamı değildir toplumsal yapının ve kültürün sürekliliğini sağlayan bir süreçtir. Toplumsal hafıza, toplumu bir arada tutan bağlardan biridir. Bu bağlar, semboller, ritüeller ve kültürel pratiklerle pekiştirilir. Toplumlar, kolektif hafızalarını günlük yaşamda gerçekleştirdikleri eylemler aracılığıyla korur ve aktarır. Bu eylemler, ritüeller, anma günleri, toplumsal kutlamalar, dini ayinler ve kültürel etkinlikler gibi sembolik faaliyetleri içerir. Bu tür ritüeller, toplumsal hafızanın nesiller boyu aktarılmasını sağlayan önemli araçlardır.

Ritüeller, toplumsal hafızanın korunması için özel bir işlev görür. Örneğin, bir toplumun geçmişteki önemli olaylarını anma ritüelleri, bu olayların unutulmasını engeller ve toplumsal belleğin canlı kalmasını sağlar. Bu tür ritüeller, sadece geçmişin hatırlanması değil, toplumsal kimliğin inşa edilmesinde de önemli bir rol oynar. Bir toplumun geçmişini hatırlaması, onun gelecekteki yönelimlerini de belirler. Toplumsal hafıza, mukabilen toplumların kimliklerini ve değerlerini yeniden üretmelerine olanak tanır.

B) *Ritüellerin Rolü*

Ritüeller, kolektif hafızanın inşasında ve sürdürülmesinde kilit bir rol oynar. Ritüel eylemler, toplumun üyeleri arasında ortak bir anlam ve deneyim paylaşımını teşvik eder. Bu paylaşılan deneyimler, toplumsal bağları güçlendirir ve bireyleri toplumsal yapıya entegre eder. Ritüeller, üstelik toplumsal hafızanın fiziksel olarak somutlaşmasına yardımcı olur. Örneğin, belirli bir bayram günü yapılan kutlamalar, toplumsal hafızanın her yıl yeniden canlı tutulmasını sağlar. Bu tür eylemler, geçmişin sürekli olarak hatırlanmasına olanak tanırken, toplumun değerlerinin de gelecek nesillere aktarılmasını sağlar.

Ritüellerin, toplumsal hafızanın korunmasındaki öneminin en iyi örneklerinden biri, savaşan toplumların anma törenleridir. Bu tür törenler, savaşın hatırlanmasını sağlar ve savaşın getirdiği travmaların toplumsal olarak işlenmesine olanak tanır. Ek olarak toplumsal dayanışma duygusunu pekiştirir ve toplum üyeleri arasındaki bağları güçlendirir. Bu tür ritüeller, toplumların geçmişteki zorlukları nasıl aştığını ve gelecekte benzer zorluklarla nasıl başa çıkabileceklerini anlamalarına yardımcı olur.

C) Semboller ve Toplumsal Hafıza

Semboller, toplumsal hafızanın en güçlü araçlarından biridir. Bir sembol, bir toplumun geçmişine, değerlerine ve inançlarına dair derin anlamlar taşır. Bayraklar, heykeller, anıtlar ve diğer semboller, toplumsal hafızanın fiziksel temsilidir. Bu semboller, toplum üyeleri arasında ortak bir kimlik duygusu yaratır ve toplumsal hafızanın korunmasına katkı sağlar. Toplumun önemli bir figürü ya da tarihi bir olayın hatırlanması gerektiğinde, semboller bu anıları canlı tutar ve hatırlanmasını sağlar.

Bir örnek olarak, *Auschwitz* toplama kampının anıtı, sadece II. Dünya Savaşındaki soykırımı anımsatmakla kalmaz dahası insanların unutulmaması gereken bir geçmişe dair sorumluluk taşıdığını hatırlatır. Başka bir örnekte *Filistin* topraklarındaki çatışmaların/soykırımın ve yaşanan trajedilerin anıtları, sadece bölgedeki tarihî acıları anımsatmakla kalmaz, dahası uluslararası toplumun insan hakları ve adalet konusunda taşıdığı sorumluluğu da güçlü biçimde hatırlatır. Bu tür semboller, sadece geçmişin hatırlanmasını değil toplumsal değerlerin ve sorumlulukların geleceğe aktarılmasını sağlar. Semboller, bir toplumun ortak belleğinin somut hale gelmesini sağlayarak, toplumsal hafızanın korunmasında etkili bir rol oynar.

D) R-KBTnin Toplumsal Hafızaya Katkısı

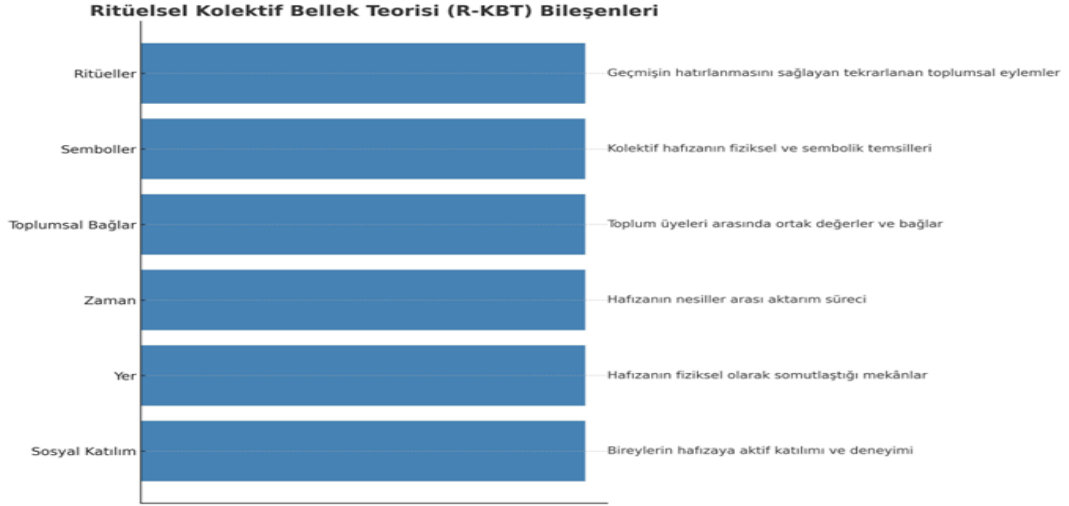
Ritüelsel Kolektif Bellek Teorisi, toplumsal hafızanın dinamik ve sürekli bir süreç olduğunu savunur. Toplumsal hafıza, sabit ve değişmez bir olgu değil, sürekli olarak yeniden inşa edilen ve yeniden anlam kazanan bir yapıdır. Bu yeniden inşa süreci, ritüellerin ve sembollerin toplumsal pratiklerde sürekli olarak yer almasıyla mümkün olur. Ritüeller, toplumların kültürel kimliklerini ve geçmişlerini koruyarak, bireylerin geçmişle olan bağlarını canlı tutmalarını sağlar.

Toplumsal hafızanın nesilden nesile aktarılması, sadece bireysel hatıraların paylaşılmasıyla değil kolektif ritüellerin ve sembollerin yeniden üretilmesiyle mümkün olur. Bu, toplumların kimliklerini ve değerlerini sürekli olarak yeniden ürettiği ve pekiştirdiği bir süreçtir. Bu süreç, toplumsal yapının sürekliliğini sağlar ve toplumsal değişimlere rağmen, kültürel kimliğin ve geçmişin korunmasına olanak tanır.

Ritüelsel Kolektif Bellek Teorisi, toplumsal hafızanın nasıl inşa edildiğini ve sürdürüldüğünü anlamak için önemli bir teorik çerçeve sunmaktadır. Toplumsal hafıza, bireylerin değil, toplumların ortak belleğidir ve bu bellek ritüeller, semboller ve kültürel pratikler aracılığıyla korunur. Bu süreç, toplumların kimliklerini yeniden üretmelerine,

geçmişlerini hatırlamalarına ve geleceğe dair anlamlar üretmelerine olanak tanır. Ritüeller ve semboller, toplumsal hafızanın korunmasında ve sürekliliğinde hayati bir rol oynar, bu nedenle bu kavramların toplumsal yapılar üzerindeki etkisi göz ardı edilemez.

Grafik: 1. Ritüelsel Kolektif Bellek Teorisi (R-KBT) Bileşenleri

Kaynak: Makale yazarı tarafından oluşturulmuştur (2025).

Bu grafik, Ritüelsel Kolektif Bellek Teorisi (R-KBT)'nin temel bileşenlerini görselleştirerek toplumsal hafızanın nasıl inşa edildiğini ve sürdürüldüğünü açıklar. Grafik, kolektif hafızanın yalnızca bireysel anıların toplamı olmadığını; ritüeller, semboller, toplumsal bağlar, zaman, yer ve sosyal katılım gibi çok katmanlı dinamiklerle şekillendiğini vurgular. Ritüeller geçmişi canlı tutarken, semboller toplumsal kimliğin somut temsiliyi oluşturur; toplumsal bağlar ise bireyleri ortak bir hafıza çevresinde birleştirir. Zaman ve yer, bu hafızanın yeniden üretilmesini sağlayan tarihsel ve mekânsal çerçeveyi sunarken, sosyal katılım bireylerin hafızayı deneyimleyerek içselleştirmesine olanak tanır. Böylece grafik, toplumsal hafızanın dinamik, kolektif ve sürekli olarak yeniden kurulan bir yapı olduğunu ortaya koyar.

Toplumsal Hafızaya Dair R-KBT Formülü

Ritüelsel Kolektif Bellek Teorisi (R-KBT) için bir formül geliştirmek, toplumsal hafızanın nasıl inşa edildiği ve sürdürüldüğünü anlamak amacıyla bu teorinin temel bileşenlerinin birleşiminden bir model oluşturmayı gerektirir. Bu formül, toplumsal hafızanın dinamik yapısını, ritüellerin ve sembollerin kolektif hafıza üzerindeki etkilerini anlamak için bir yaklaşım sunar.

R-KBT Formülü:

$$KHB = f(\text{Ritüeller, Semboller, Toplumsal Bağlar, Zaman, Yer, Sosyal Katılım})$$

Burada her bir bileşen şu şekilde tanımlanabilir; 1. KHB (Kolektif Hafıza) Toplumun geçmişe dair ortak hatıralarının toplamı, sadece bireysel hafızalardan ibaret olmayıp, toplumun ortak kültürel hafızasını temsil eder. Bu, toplumsal kimlik, kültürel değerler ve toplumsal bağları güçlendiren bir bileşendir. 2. Ritüeller (R) Gündelik yaşamda yer alan, kültürel kimlik oluşturma ve toplumsal bağları pekiştiren düzenli eylemler. Ritüeller, toplumsal hafızanın sürekliliğini sağlar ve geçmişin hatırlanmasını temin eder. Örnek olarak anma günleri, dini ayinler, geleneksel kutlamalar, toplumsal kutlamalar ve toplumun ortak kültürel pratikleri ritüelleri içerir. 3. Semboller (S) Toplumsal hafızanın somutlaşmış halidir. Bayraklar, anıtlar, heykeller ve diğer sembolik öğeler, geçmişe dair kolektif anlamları temsil eder. Bu semboller, toplumsal hafızanın korunmasını sağlar ve birlikte toplumsal kimliği güçlendirir. 4. Toplumsal Bağlar (B) Bireylerin bir toplum içindeki bağlantıları ve karşılıklı etkileşimleri, toplumsal hafızanın korunmasında önemli bir rol oynar. Toplumsal bağlar, insanları aynı hafızaya, deneyimlere ve değerlere bağlar. Bu bağlar güçlendiğinde, kolektif hafıza daha sağlam bir temele dayanır. 5. Zaman (Z) Toplumsal hafıza, zamana yayılmış bir süreçtir. Hafızanın sürekli olarak yenilenmesi, geçmişin geleceğe aktarılması, zamanla pekişen ritüeller ve semboller aracılığıyla olur. Zamanın etkisi, toplumsal hafızanın nasıl şekillendiğini ve toplumsal hafızanın sürekliliğini sağlar. 6. Yer (Y) Toplumsal hafızanın somutlaştığı mekânlardır. Anıtlar, belirli yerlerde yapılan ritüeller ve toplumsal etkinlikler, hafızanın yerleşik hale gelmesini sağlar. Yer, geçmişin sembollerle ilişkili olduğu bir alan olup, hafızanın fiziksel temsillerini oluşturur. 7. Sosyal Katılım (K) Toplumsal hafızanın aktarılması ve yaşatılmasında bireylerin katılımı önemlidir. Bu katılım, ritüellerin uygulanması, toplumsal anma törenlerine katılmak, kolektif etkinliklere dahil olmak gibi eylemlerle ortaya çıkar. İnsanlar, kolektif hafızayı aktif bir şekilde deneyimler ve bu deneyimler, hafızanın pekişmesine yardımcı olur.

Formülün açıklaması; KHB (Kolektif Hafıza), Ritüeller, Semboller, Toplumsal Bağlar, Zaman, Yer ve Sosyal Katılım arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak oluşur. Ritüeller ve semboller, kolektif hafızanın temel taşlarını oluşturur, çünkü bunlar geçmişe dair anlamları sürekli olarak yeniler ve hatırlanmasını sağlar. Toplumsal Bağlar, bireylerin bir arada var olma ve ortak anlamlar üretme süreçlerinde kritik bir role sahiptir. Bu bağlar, hafızanın korunmasında ve kültürel sürekliliğin sağlanmasında önemlidir. Zaman faktörü, hafızanın nesilden nesile aktarılmasında rol oynar ve hafızanın sürekliliğini sağlar. Zamanla şekillenen ritüeller,

semboller ve toplumsal bağlar, geçmişin günümüze taşınmasında etkilidir. Yer faktörü, toplumsal hafızanın fiziksel temsillerini oluşturur. Hafıza, belirli mekânlarda gerçekleştirilen ritüeller aracılığıyla somutlaşır. Sosyal Katılım, bireylerin aktif olarak toplumsal hafızaya katılmalarını sağlar. Bu katılım, ritüellerin ve sembollerin geçerliliğini sürdüren ve güncel hale getiren bir etkileşim alanıdır.

Uygulama örneği; bir toplumun savaşın tarihsel acılarını hatırlamak ve bu travmaları gelecek nesillere aktarmak için düzenlediği bir anma töreni ele alalım. Ritüeller: Anma töreni, toplumsal hafızayı canlı tutan bir ritüel olarak gerçekleşir. Katılımcılar, geçmişi hatırlamak için belirli bir gün ve saatte bir araya gelir. Semboller: Savaşın sembolü haline gelmiş bir anıt veya bayrak, bu ritüelin merkezinde yer alır. Bu semboller, hafızanın somutlaşmasına olanak tanır. Toplumsal Bağlar: Toplum üyeleri, ortak acıları ve zaferleri paylaştıkça, toplumsal bağlar güçlenir ve kolektif hafıza derinleşir. Zaman: Anma töreni her yıl aynı gün düzenlendiği için, zaman içinde bu hafıza sürekli olarak yenilenir. Yer: Anma töreni, savaşın gerçekleştiği yerde veya bir anıtın etrafında yapılır. Bu mekân, geçmişin sembolik bir temsili haline gelir. Sosyal Katılım: Bireyler, ritüele katılarak, geçmişe dair hatıraları paylaşır ve bu hafızayı kolektif olarak yaşatır. Ritüelsel Kolektif Bellek Teorisi (R-KBT), toplumsal hafızanın korunmasında ritüellerin ve sembollerin nasıl hayati bir rol oynadığını ve bu sürecin dinamik bir etkileşimle nasıl şekillendiğini anlamamıza olanak tanır. Bu formül, toplumsal hafızanın sadece bireysel hatıraların ötesinde, toplumun kültürel bağlarını güçlendiren bir yapı olduğunu ve kolektif kimliğin sürekliliği için sürekli olarak yeniden üretildiğini vurgular.

SONUÇ

Gündelik hayatın sosyolojisi, bireylerin ve toplumların günlük etkileşimlerini, rutinlerini, deneyimlerini inceleyen bir disiplindir. Bu makalede, gündelik hayatın sosyolojisi bağlamında toplumsal hafıza ve anılar üzerine odaklanılmıştır. Konuyla ilgili yapılan araştırmaların bulguları, gündelik yaşamın sosyal yapılarını anlamak ve toplumsal ilişkilerin nasıl şekillendiğini görmek açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Birinci olarak, gündelik hayatın sosyolojisi çerçevesinde toplumsal hafıza, bireylerin ve toplumların geçmiş deneyimlerini nasıl hatırladıklarını ve bu hatıraların nasıl toplumsal kimliklerini şekillendirdiğini anlamak için önemli bir kavramdır. Elde edilen çeşitli sosyolojik bulgular, toplumsal hafızanın kolektif bir süreç olduğunu ve belirli olayların nasıl hatırlandığına dair toplumun genel bakış açısını yansıttığını göstermektedir. Örneğin, belirli bir toplumda tarihî olaylar nasıl anıldığı, o toplumun kimlik algısını etkileyebilir ve toplumsal ilişkiler üzerinde derin etkiler bırakabilir.

İkincisi, anılar gündelik hayatın sosyolojik bir açıdan incelenmesinde önemli bir rol oynar. Başka bazı sonuçlar ise bireylerin kişisel deneyimlerinin nasıl toplumsal normlar ve değerlerle etkileşime girdiğini göstermektedir. Bireylerin kişisel anıları, onların sosyal kimliklerini şekillendirirken aynı zamanda toplumsal yapıların nasıl yeniden üretildiğine dair de ipuçları sunar. Örneğin, bireylerin çocukluk anıları, aile dinamikleri ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi kavramların nasıl iç içe geçtiğini gösterir. Toplumun genel norm ve değerlerinin nasıl oluştuğunu anlamamıza yardımcı olur. Bu makalede ele alınan bulgular, gündelik hayatın sosyolojisi bağlamında toplumsal hafıza ve anıların önemini vurgulamaktadır. Toplumsal hafıza ve anılar, toplumların kendilerini nasıl anladıklarını ve nasıl tanımladıklarını anlamak için kritik bir araçtır. Bu kavramlar, toplumsal ilişkilerin nasıl şekillendiğini ve toplumların nasıl işlediğini anlamak için etraflıca incelenmelidir. Gelecekteki araştırmalar, gündelik hayatın sosyolojisi çerçevesinde toplumsal hafıza ve anılar üzerine daha fazla odaklanarak, bu alanın daha incelikte anlaşılmasına katkıda bulunabilir.

Toplumsal hafıza ve anılar, insan toplumlarının kültürel, sosyal ve psikolojik dokusunu oluşturan önemli unsurlardan biridir. Bu iki terim, sosyoloji, psikoloji, antropoloji ve felsefe alanlarında detaylıca incelenmekte ve kavranmaya çalışılmaktadır. Sosyoloji açısından bakıldığında, toplumsal hafıza ve anılar, bir toplumun geçmişle olan ilişkisini ve bu ilişkinin toplumsal yapıya olan etkilerini anlamamıza yardımcı olur. Durkheim'in toplumsal bütünleşme ve normlar üzerine yaptığı çalışmalar, toplumsal hafıza ve anıların bir toplumu bir arada tutma ve kimlik oluşturma sürecindeki rolünü vurgular. Weber'in ise sosyal eylem ve toplumsal değişim üzerine odaklanması, toplumsal hafızanın nasıl yeniden üretildiğini ve değiştirildiğini gösterir. Psikoloji perspektifinden bakıldığında ise bireylerin kişisel anıları ve toplumsal hafızalar arasındaki etkileşim incelenir. Freud'un psikoanalitik kuramı, bireylerin bilinçdışı dürtülerinin ve geçmiş deneyimlerinin toplumsal hafıza üzerindeki etkisini vurgular. Ayrıca, bilişsel psikoloji çalışmaları, belleğin nasıl işlediğini ve toplumsal hafızanın nasıl oluştuğunu anlamamıza yardımcı olur. Antropoloji açısından toplumsal hafıza ile anılar, farklı kültürlerin bellek ve geçmişle olan ilişkisini tartışmaktadır. Clifford Geertz'in sembolik antropoloji yaklaşımı, toplumsal hafızanın sembolik yapılar aracılığıyla nasıl inşa edildiğini ve iletişim yoluyla nasıl aktarıldığını izah eder. Kültürel antropoloji, ritüeller, mitler, gelenekler aracılığıyla toplumsal hafızanın nasıl korunduğunu ve aktarıldığını inceler. Felsefi açıdan bakıldığında, toplumsal hafıza ve anılar, zamanın ya da geçmişin doğası üzerine derin düşüncelere yol açar. Bergson'un zaman felsefesi, geçmişin ve anın nasıl bir araya geldiğini, toplumsal hafızanın bu süreçte nasıl etkili olduğunu müzakere eder. Adorno ile Benjamin gibi

Frankfurt Okulu filozofları, kültürel ürünlerin toplumsal hafızayı nasıl şekillendirdiğini ve kapitalist toplumun bellek üzerindeki etkilerini eleştirir. Toplumsal hafıza ve anılar, insan deneyiminin temel bir parçasıdır. Toplum bilim, psikoloji, antropoloji ve felsefe gibi farklı disiplinler tarafından incelenmelidir. Bu kavramlar, bireylerin kimliklerini şekillendirirken toplumların da kendilerini nasıl tanımladığını ve dönüştürdüğünü anlamamıza yardımcı olur.

Ritüelsel Kolektif Bellek Teorisi, toplumsal hafızanın bireysel zihinlerde değil, kolektif ritüellerin sürekliliğinde şekillendiğini öne sürer. Bu teori, ritüellerin sadece geçmişin hatırlanmasını sağlamakla kalmayıp, tarihsel olayları yeniden yorumlayarak kimlik inşasına katkıda bulunduğunu da izah etmeye çalışır. Dolayısıyla, ritüeller birer “kültürel kod” olarak işlev görerek toplulukların aidiyet hissini pekiştirir ve belleği dinamik bir yapıya dönüştürür. Günümüzde dijitalleşme ile birlikte bu ritüellerin dönüşümü, kolektif belleğin sürekliliğini ve kırılabilirliğini yeniden tartışmaya açmaktadır. Ritüelsel Kolektif Bellek Teorisi, geçmişin sadece hatırlanan değil, mütenâzır olarak sürekli olarak yeniden inşa edilen bir olgu olduğunu göstererek, bellek çalışmalarına yeni bir perspektif kazandırmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

This study explores how social memory is shaped within everyday life and how collective memories are transmitted across generations. Social memory is constructed through daily rituals, symbols, and social practices, playing a significant role in the continuity of cultural and social structures. The paper introduces the “Ritualistic Collective Memory Theory” (R-CMT), which posits that memory is not merely an act of information transfer but is sustained through dynamic social practices embedded in daily life.

Conceptual Framework and Theoretical Background

Social memory refers to the shared narratives and collective recollections that shape group identity. Maurice Halbwachs concept of collective memory highlights how memory is socially constructed rather than individually stored. This study builds upon Halbwachs framework while integrating insights from Pierre Noras lieux de mémoire (sites of memory) and Jan Assmanns concept of cultural memory.

The proposed R-CMT expands on these perspectives by emphasizing that memory is actively reproduced through everyday rituals and symbolic interactions. Unlike static historical records, social memory remains fluid, evolving through repetitive communal acts. This

approach aligns with the sociology of everyday life, which sees routine behaviors as crucial in structuring social realities.

Methodology

This study was conducted using a descriptive qualitative research method to understand the formation of social memory in everyday life and its transmission across generations. The qualitative research approach provides a suitable framework for deeply analyzing how social memory is constructed through rituals, symbols, and social practices.

Findings and Analysis

The study identifies three key mechanisms through which social memory is maintained and transmitted:

i. Symbolic Representations and Daily Rituals

- Symbols, such as monuments, flags, and religious artifacts, serve as anchors for collective memory.
- Daily rituals, including family traditions, national commemorations, and storytelling, reinforce social cohesion.
- These elements function as mnemonic devices, making the past relevant to the present.

ii. Intergenerational Transmission of Memory

- Elders and community leaders play a pivotal role in preserving and passing down memories.
- Oral traditions, folklore, and shared narratives contribute to a collective sense of belonging.
- Education and social institutions shape how historical events are remembered and interpreted.

iii. Memory as a Tool for Social Solidarity and Identity Formation

- Social memory fosters a sense of unity by connecting individuals to a shared past.
- It serves as a mechanism for strengthening group identity, particularly in times of crisis or transformation.

- Rituals and commemorations help communities reaffirm their historical continuity and resilience.

The Role of Rituals in Collective Memory

R-CMT suggests that rituals are not mere reenactments of the past but active processes that keep memory alive. Key aspects of this theory include:

- Embodied Memory: Memory is performed rather than simply recalled; gestures, ceremonies, and habitual actions preserve cultural knowledge.
- Collective Participation: Memory is strengthened when multiple individuals engage in communal rituals, reinforcing shared meanings.
- Symbolic Renewal: Rituals evolve over time, adapting to new social contexts while maintaining their core mnemonic function.

Implications for Sociological Research

The study offers several important contributions to the sociology of memory and everyday life:

1. Bridging Micro and Macro Perspectives: It connects individual memory practices to broader social structures.
2. Understanding Cultural Continuity: It highlights how societies sustain traditions despite historical changes.
3. Practical Applications: Findings can inform policies on heritage preservation, education, and collective reconciliation.

Conclusion

Social memory is not a passive inheritance but an active and evolving process embedded in daily life. Through the lens of R-CMT, this study demonstrates how rituals, symbols, and communal practices sustain collective remembrance. These findings underscore the importance of everyday sociological dynamics in shaping historical consciousness and group identity. Preserving social memory is crucial for fostering cultural resilience, intergenerational continuity, and social cohesion.

The Ritualistic Collective Memory Theory posits that social memory is shaped not within individual minds but through the continuity of collective rituals. This theory emphasizes

that rituals not only facilitate the remembrance of the past but also contribute to identity construction by reinterpreting historical events. Thus, rituals function as cultural codes, reinforcing a sense of belonging within communities and transforming memory into a dynamic structure.

In today's digital era, the transformation of these rituals raises new discussions about the continuity and fragility of collective memory. By demonstrating that the past is not merely remembered but continuously reconstructed, the Ritualistic Collective Memory Theory offers a new perspective on memory studies.

KAYNAKÇA

- Adler, P. A., Adler, P. ve Fontana, A. (1987). Everyday Life Sociology, *Annual Review of Sociology*, 13, 217-235. <http://www.jstor.org/stable/2083247>
- Assmann, J., Czaplicka, J. (1995). Collective memory and cultural identity, *New german critique*, (65), 125-133.
- Atchley, R. C. (1989). A continuity theory of normal aging, *The gerontologist*, 29(2), 183-190.
- Bachleitner, K. (2022). Collective memory and the social creation of identities: Linking the past with the present and future, *Progress in Brain Research* (167-176), Elsevier. Doi: <https://doi.org/10.1016/bs.pbr.2022.07.002>
- Barash, J. A. (2017). Collective memory, in *The Routledge handbook of philosophy of memory* (255-267), Routledge.
- Coman, A., Hirst, W. (2015, August). Social identity and socially shared retrieval-induced forgetting: The effects of group membership, *Journal of Experimental Psychology: General*, 144(4), 717-722.
- Coman, A., Momennejad, I., Drach, R. vb. (2016). Mnemonic convergence in social networks: The emergent properties of cognition at a collective level, *PNAS*, 113(29), 8171-8176.
- Coraiola, D., Suddaby, R. ve Foster, W. M. (2018). Organizational fields as mnemonic communities, *Knowledge and institutions*, 45-68.
- Cordonnier, A., Rosoux, V., Gijs, A. S. vb. (2022). Collective memory: An hourglass between the collective and the individual, *Memory, Mind & Media*, 1(e8), 1-20.
- Coser, L. A. (1992, June). The revival of the sociology of culture: The case of collective memory, in *Sociological Forum* (365-373), Eastern Sociological Society.
- Cuc, A., Koppel, J. ve Hirst, W. (August 2007). Silence is not golden: A case for socially shared retrieval-induced forgetting, *Psychological Science*, 18(8), 727-733.
- Degnen, C. (2005). Relationality, place, and absence: A three-dimensional perspective on social memory, *The sociological review*, 53(4), 729-744.
- Delich, F. (2004). The social construction of memory and forgetting, *Diogenes*, 51(1), 65-75.
- Demir, Ş., Sesli, M. ve Yılmaz, C. V. (2008). Türk modernleşmesi: Eleştirel bir bakış, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 77-90.
- Dessi, R. (2008). Collective memory, cultural transmission, and investments, *American Economic Review*, 98(1), 534-560.
- Duman, M. Z. (2012). Trying Not to Forget Forgetting: Place of Social Memory in the Construction of the Historical and Ethnic Identity, *Journal of Economic and Social Research*, 14(2), 83-99.
- Ferreira, M. I. A. (2014). Typical cyclical behavioural patterns: The case of routines, rituals and celebrations, *Biosemiotics*, 7, 63-72.
- Fivush, R., Graci, M. (2017). Memory and social identity, in *The Routledge handbook of philosophy of memory* (268-280), Routledge.
- Gongaware, T. B. (2011). Keying the past to the present: Collective memories and continuity in collective identity change, *Social Movement Studies*, 10(01), 39-54.

- Halbwachs, M. (1925). *Les cadres sociaux de la mémoire* (in French), Paris: Librairie Félix Alcan.
- Halbwachs, M. (2020). *On collective memory*, University of Chicago press.
- Hirst, W., Yamashiro, J. K. ve Coman, A. (May 2018). Collective Memory from a Psychological Perspective, *Trends in Cognitive Sciences*, 22(5), 438-451.
- Hui, Y. (2017). On the synthesis of social memories, in *Memory in Motion* (307-325), Amsterdam University Press.
- Jedlowski, P. (2015). Memories of the Future, in *Routledge international handbook of memory studies* (121-130), Routledge.
- Jovchelovitch, S. (2012). Narrative, memory and social representations: A conversation between history and social psychology, *Integrative psychological and behavioral science*, 46, 440-456.
- Kalekin-Fishman, D. (2013). Sociology of everyday life, *Current Sociology*, 61(5-6), 714-732.
- Karp, D. A., Yoels, W. C., Vann, B. H. vb. (2016). *Sociology in everyday life*, Waveland Press.
- Kaygusuz, İ. (2025). Dijital Kültürde Gündelik Hayat ve Kimlik Sunmanın Yeni Biçimleri, *TAM Akademi Dergisi*, 4(1), 10-27. Doi: <https://doi.org/10.58239/tamde.2025.01.002.x>
- Kim, M. H. (2014). A study on roles of archival science for building social memories, *The Korean Journal of Archival Studies*, (42), 3-35.
- Kumar K. J., Hug T. ve Rusch G. (2006). Construction of memory, Volkmer I. (Ed.), in *News in Public Memory: An International Study of Media Memories across Generations* (211-224), Peter Lang.
- Maffesoli, M. (1989). The sociology of everyday life (epistemological elements), *Current Sociology*, 37(1), 1-16.
- Matei, Ş. (2023). The Technological Mediation of Collective Memory Through Historical Video Games, *Games and Culture*, 20(4), 477-498. Doi: <https://doi.org/10.1177/15554120231206862>
- Mutlutürk, A., Tekcan, A. İ. ve Boduroglu, A. (2021). The structure and organization of collective memory representations, *Memory Studies*, 16(5), 1343-1359. Doi: <https://doi.org/10.1177/1750698020988778>
- Myslivets, N. L., Romanov, O. A. (2018). Historical memory as a social-cultural phenomenon: An attempt of sociological reconstruction, *RUDN Journal of sociology*, 18(1), 9-19.
- Nelson, K. (2003). Self and social functions: Individual autobiographical memory and collective narrative, *Memory*, 11(2), 125-136.
- Olick, J. K., Robbins, J. (1998). Social memory studies: From “collective memory” to the historical sociology of mnemonic practices, *Annual Review of sociology*, 24(1), 105-140.
- Öztürk, A. (2023). Digital-awareness age and foam consciousness cycle: A model essay on the new form of consciousness, *Sosyolojik Bağlam*, 4(3), 217-237. Doi: <https://doi.org/10.52108/2757-5942.4.3.1>
- Öztürk, A., İsmet, E. (2020). Organik Öğretiden Postmodern-Dijital Tasarıma Folklorik Mirasın Krizleri ve Toplumsal Etkisi, *Milli Folklor*, 16, (128), 153-62.

- Palabıyık, A. (2020). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Habitus, Sermaye ve Alan Üzerine, *Habitus Toplum Bilim Dergisi*, (1), 1-22.
- Peterson, R. (2013). Social memory and ritual performance, *Journal of social archaeology*, 13(2), 266-283.
- Roediger, H. L., Agarwal, P. K., Butler, A. C. vb. (1 April 2014). Collective memories of three wars in United States history in younger and older adults, *Memory & Cognition*, 42(3), 383-399.
- Roediger, H. L., Wertsch, J. V. (January 2008). Creating a new discipline of memory studies, *Memory Studies*, 1 (1), 9-22.
- Rosenthal, G. (2015). The social construction of individual and collective memory, in *Theorizing Social Memories* (32-55), Routledge.
- Sarıtaş, İ. (2010). Toplumsal Hafıza, *Muhafazakar Düşünce*, 6(24), 1-12.
- Tarkowska, E. (2013). Collective memory, social time and culture: The Polish tradition in memory studies, *Polish Sociological Review*, 183(3), 281-296.
- Van Bavel, J. J., Cunningham, W. A. (2012). A social identity approach to person memory: Group membership, collective identification, and social role shape attention and memory, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(12), 1566-1578.
- Van der Kooij, M. A., Sandi, C. (2012). Social memories in rodents: methods, mechanisms and modulation by stress, *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 36(7), 1763-1772.
- Wang, Q. (2008). On the cultural constitution of collective memory, *Memory*, 16(3), 305-317. Doi: <https://doi.org/10.1080/09658210701801467>
- Wertsch, J. V., Batiashvili, N. (2011). Mnemonic communities and conflict: Georgias national narrative template, in *Trust and conflict* (37-48), Routledge.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zaromb, F. M., Liu, J. H., Páez, D. vb. (1 December 2018). We Made History: Citizens of 35 Countries Overestimate Their Nations Role in World History, *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 7(4), 521-528.
- Zerubavel, E. (1996). Social memories: Steps to a sociology of the past, *Qualitative sociology*, 19, 283-299.

Makale Bilgileri/Article Information

<i>Etik Beyan:</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan edilir.	<i>Ethical Statement:</i>	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
<i>Çıkar Çatışması:</i>	Çalışmada kişiler veya kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.	<i>Conflict of Interest:</i>	The authors declare that declare no conflict of interest.
<i>Yazar Katkı Beyanı:</i>	Çalışmanın tamamı yazar tarafından oluşturulmuştur.	<i>Author Contribution Declaration:</i>	The entire study was created by the author.
<i>Mali Destek:</i>	Çalışma için herhangi bir kurum veya projeden mali destek alınmamıştır.	<i>Financial Support:</i>	The study received no financial support from any institution or project.
<i>Yapay Zekâ Kullanımı:</i>	Bu çalışmada herhangi bir yapay zekâ tabanlı araç veya uygulama kullanılmamıştır.	<i>Use of Artificial Intelligence:</i>	This study did not utilize any artificial intelligence-based tools or applications.
<i>İntihal:</i>	Bu makalede intihal taraması yapılmış ve intihal içermediği teyit edilmiştir. – İntihal.Net	<i>Plagiarism:</i>	This article has been scanned for plagiarism and it has been confirmed that it does not contain plagiarism. – İntihal.Net

